

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ydinvastuulain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Ydinvastuulakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että suomalaisen ydinlaitoksen vahingonkorvausvastuu korotettaisiin OECD:n suosituksen mukaiseksi eli 150 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen.

Samalla annettaisiin säännökset, joilla luotaisiin edellytykset ratifioida Wienin ja Pariisin yleissopimusten soveltamista koskeva yhteispöytäkirja.

Yhteispöytäkirjan tarkoituksena on perustaa yhdysside korvausvastuuta ydinvahingoista koskevien Wienin yleissopimuksen ja Pariisin yleissopimuksen välille poistamalla kumpaankin yleissopimukseen sisältyvä erottelu toisaal-

ta sopimuspuolten ja toisaalta sopimukseen kuulumattomien valtioiden välillä. Toisena yhteispöytäkirjan pääperiaatteena on ristiriitojen ratkaisu määrittelemällä, kumpaa ko yleissopimusta on kulloinkin sovellettava.

Laitoksenhaltijan korvausvastuun enimmäismäärän korottamisesta ehdotetaan voitavan säätää tietyin edellytyksin asetuksella. Lisäksi ehdotetaan ydinvastuulaissa tarkoitettujen vahingonkorvauskanteiden käsittelyn keskittämistä Helsingin käräjäoikeuteen.

Ehdotetut säännökset on tarkoitettu tulemaan voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	2.2.2. Yhteispöytäkirjan vaikutukset Suomen kannalta	12
1. Nykytila	3	2.2.2.1. Yleistä	12
1.1. Suomalaisen laitoksenhaltijan vahingonkorvausvastuun määrään vaikuttavia seikkoja	3	2.2.2.2. Ydintapahtuma Suomessa sijaitsevassa ydinlaitoksessa	12
1.1.1. Pariisin yleissopimuksen määräykset ja niiden soveltaminen Suomessa ..	3	2.2.2.3. Ydintapahtuma ulkomailla sijaitsevassa ydinlaitoksessa	14
1.1.2. Turvallisuusvaatimukset Suomessa ..	3	2.2.2.4. Ydintapahtumat ydinaineiden kuljetuksien yhteydessä ..	14
1.1.3. Onnettomuuksien seuraukset	4	Yleistä	14
1.2. Ulkomaisen lainsäädännön kehityspiirteitä ..	5	Pariisin yleissopimuksen kuljetussäännökset	14
1.2.1. Laitoksenhaltijan vastuumäärän kehitys muissa pohjoismaissa	5	Yhteispöytäkirjan soveltaminen ydinaineiden kuljetustapauksissa ..	15
1.2.2. Pariisin ja Brysselin yleissopimukseen kuuluvat valtiot	5	2.3. Muut muutosehdotukset	16
1.2.3. Eräät Wienin yleissopimukseen kuuluvat valtiot.	6	2.3.1. Toimivaltainen tuomioistuin	16
1.2.4. Korvausvastuu eräissä valtioissa, jotka eivät ole liittyneet yleissopimuksiin	6	2.3.2. Laitoksenhaltijan vastuumäärän korottamismenettely	17
1.3. Suomea sitovien yleissopimusten pääasiallinen sisältö	7	3. Asian valmistelu	17
1.3.1. Yleistä	7	4. Esityksen taloudelliset vaikutukset	18
1.3.2. Pariisin yleissopimus	7	4.1. Valtiontaloudelliset vaikutukset	18
1.3.3. Brysselin lisäyleissopimus	9	4.2. Muut taloudelliset vaikutukset	18
1.4. Wienin yleissopimus	9	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	18
1.5. Wienin yhteispöytäkirja	10	1. Lakiehdotuksen perustelut	18
2. Ehdotetut muutokset	11	2. Voimaantulo	19
2.1. Ehdotus laitoksenhaltijan vastuumäärän korottamiseksi	11	LAKITEKSTI	20
2.2. Wienin yhteispöytäkirja ja sen ratifioimiseksi tarvittavat säännökset	12	Rinnakkaisteksti	22
2.2.1. Yleisiä näkökohtia	12		

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Suomalaisen laitoksenhaltijan vahingonkorvausvastuun määrään vaikuttavia seikkoja

1.1.1. Pariisin yleissopimuksen määräykset ja niiden soveltaminen Suomessa

Nykyisessä muodossaan jäljempänä tarkemmin selostettu yleissopimus vahingonkorvausvastuusta ydinvoiman alalla (SopS 20/72), jäljempänä Pariisin yleissopimus, määrää laitoksenhaltijan ydintapahtuman aiheuttamista vahingoista johtuvan vastuun enimmäismääräksi 15 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Erityisnosto-oikeudella (Special Drawing Right) tarkoitetaan Kansainvälisen Valuuttarahaston käyttämää erityisnosto-oikeutta, jonka arvo 10 päivänä marraskuuta 1993 oli 8,0 markkaa. Kansallisella lailla voidaan tämä ensimmäisen vaiheen vastuumäärä asettaa suuremmaksi, jos laitoksenhaltijan mahdollisuus saada vakuutus tai hankkia muu taloudellinen takuu antaa siihen aihetta. Edellä mainituista syistä ja lisäksi myös jos ydinlaitoksen tai ydinaineiden luonne ja niistä aiheutuvan ydintapahtuman todennäköiset seuraukset antavat siihen aihetta, saadaan vastuun enimmäismäärä asettaa pienemmäksi, ei kuitenkaan alemmaksi kuin 5 miljoonaa erityisnosto-oikeutta.

Sopimus sallii myös sen, että kansallisella lailla säädetään, että laitoksenhaltijan vastuu käsittää myös kuljetusvälineille aiheutuneet vahingot. Edellytyksenä on silloin, ettei laitoksenhaltijan vastuu muista vahingoista alene 5:tä miljoonaa erityisnosto-oikeutta alempaan määrään. Pariisin yleissopimuksen nojalla vahvistettuun korvausvastuun määrään eivät sisälly suoritettavat oikeudenkäyntikulut ja korot.

Pariisin yleissopimuksen ja jäljempänä tarkemmin selostetun vahingonkorvausvastuusta ydinvoiman alalla Brysselissä tehdyn lisäyleissopimuksen (SopS 4/77), jäljempänä Brysselin lisäyleissopimus, valmisteluasiakirjoista ei ole löydettävissä arvioita tai laskelmia mahdollisten onnettomuuksien aiheuttamien vahinkojen määrästä.

Suomi on käyttänyt edellä tarkoitettuja valinto-oikeuksia seuraavasti. Pariisin yleissopimuksen edellyttämän kansallisen lainsäädännön sisällöstä käytyjen pohjoismaisten neuvotelujen aikana pyrittiin siihen, että näiden

maiden vastuurajat olisivat mahdollisimman yhtenäiset. Tanskan ja Ruotsin kanssa sovittiin aikoinaan laitoksenhaltijan vastuumäärän asettamisesta Pariisin yleissopimuksen määräämää vastuurajaa pienemmäksi lähinnä vakuutuskaasiteetin pienuuden vuoksi ja siksi, etteivät vakuutusmaksut nousisi tästä syystä kohtuuttoman suuriksi. Näin ollen sovittiin ensimmäisen vaiheen vastuumäärän asettamisesta vastaamaan 10 miljoonaa senaikaista maksuysikköä. Tämän mukaisesti atomivastuulaissa (484/72; nykyinen nimi ydinvastuulaki) omakuttiin 42 miljoonan markan vastuuraja, mutta pienempiä ydinlaitoksia ja kuljetuksia varten lakiin otettiin säännös, jonka mukaan valtioneuvostolla on oikeus, ottaen huomioon laitoksen koko tai laatu, kuljetuksen laajuus taikka muut asiaan vaikuttavat seikat, vahvistaa vastuumäärä alemmaksi, ei kuitenkaan pienemmäksi kuin 21 miljoonaa markkaa (5 miljoonaa maksuysikköä). Pariisin yleissopimuksen edellyttämällä tavalla säädettiin samalla, että ydinaineen kuljetuksen aikana sattuneesta ydintapahtumasta on laitoksenhaltija vastuussa muiden kuin kuljetusvälineeseen kohdistuneiden vahinkojen osalta vähintään 21 miljoonan markan yhteismäärään asti.

Muutettaessa viimeksi ydinvastuulakia vuonna 1989 siirryttiin käyttämään maksuysikkönä erityisnosto-oikeutta ja säädettiin suomalaisen ydinlaitoksenhaltijan vastuumääräksi 100 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Laitoksenhaltijan vastuumäärä on vähimmäismäärän asettamista lukuunottamatta vapaasti kansallisessa laissa säädettävä kysymys.

1.1.2. Turvallisuusvaatimukset Suomessa

Ydinenergialain (990/87) 9 §:n mukaisesti luvanhaltijan on huolehdittava ydinenergian käytön turvallisuudesta. Turvallisuutta ei ole jätetty kuitenkaan yksinomaan luvanhaltijan harkinnan varaan, vaan säteilyturvakeskuksen tehtävänä on valvoa turvallisuutta ydinenergialain 55 §:n mukaisesti.

Ydinenergialain 6 §:n mukaisesti ydinenergian käytön on oltava turvallista eikä siitä saa aiheutua vahinkoa ihmisille, ympäristölle tai omaisuudelle. Ydinenergialain 81 §:n nojalla valtioneuvosto on antanut päätökset (395—398/91) ydinvoimalaitosten turvallisuus-

desta, ydinvoimalaitosten turvajärjestelyistä, ydinvoimalaitosten valmiusjärjestelyistä ja ydinvoimalaitosten voimalaitosjätteiden loppusijoituslaitoksen turvallisuudesta.

Turvallisuutta koskevat yksityiskohtaiset vaatimukset antaa säteilyturvakeskus erillisissä päätöksissään ja Ydinvoimalaitosohjeissa (YVL-ohje). YVL-ohjeita on yhteensä 62. Turvallisuusvaatimuksia laadittaessa on otettu huomioon käyttökokemukset, turvallisuustutkimuksen tulokset ja tekniikan kehittyminen sekä laajan kansainvälisen yhteistyön tulokset.

Suomeen rakennettujen Loviisan ja Olkiluodon ydinvoimalaitosten turvallisuusvaatimusten lähtökohtina olivat 1970-luvun alussa Yhdysvalloissa voimassa olleet turvallisuusperiaatteet.

Ydinvoimalaitosten turvallisuutta koskevista yleisistä määräyksistä annettu valtioneuvoston päätös (395/91) on monelta osin huomattavasti tiukempi kuin ydinvoimalaitostemme rakentamisen aikana noudatetut turvallisuusvaatimukset. Merkittävimpiä tiukennuksia on vakavien onnettomuuksien huomioon ottaminen. Vakavilla onnettomuuksilla tarkoitetaan sellaisia onnettomuuksia, joissa reaktorisydän sulaa tai muutoin vaurioituu pahasti. Sekä Loviisan että Olkiluodon laitoksilla on tehty lisäjärjestelmiä vakavien onnettomuuksien huomioon ottamiseksi päätöksen mukaisesti.

Loviisan ja Olkiluodon rakentamisen aikana vakavien onnettomuuksien todennäköisyyttä pidettiin niin pienenä, ettei katsottu olevan tarvetta varautua siihen muutoin kuin pelastuspalvelu- ja valmiusjärjestelyissä. Turvallisuusjärjestelmiä mitoittavana onnettomuutena pidettiin reaktorin jäähdytyspiirin murtumista. Erityisen sykäyksen vakavien onnettomuuksien tutkimiselle antoi Harrisburgin reaktorionnettomuus vuonna 1979, mutta myös Tshernobylin ydinturma vuonna 1986 kiihdytti toimenpiteitä vakavien onnettomuuksien huomioon ottamiseksi. Harrisburgin onnettomuudessa laitoksen suojarakennus säästyi ehjänä eikä ympäristöön levinnyt merkittäviä määriä radioaktiivisia aineita.

Edellä mainittuun valtioneuvoston päätöksen sisältyvien määräysten päätaivoitteena on onnettomuuksien estäminen ja mahdollisten onnettomuuksien seurausten lieventäminen. Päätös edellyttää, että vakavistakaan onnettomuuksista ei saa aiheutua ympäristön väestölle välittömiä terveyshaittoja eikä pitkäaikaisia rajoituksia laajojen maa- ja vesialueiden käytölle.

Mahdollisuuden, että tämä vaatimus ei täyty, on oltava erittäin pieni.

Turvallisuusvaatimusten täyttäminen on osoitettava kokeellisin ja laskennallisin menetelmin. Toisaalta tarvitaan niin sanottuja deterministisiä onnettomuusanalyyskejä, joiden tulosten on oltava hyvällä varmuudella epäedullisempia kuin todennäköisimpinä pidetyt tulokset. Toisaalta taas tarvitaan todennäköisyyspohjaisia analyyskejä, joissa käydään järjestelmällisesti läpi laitoksen vikaantumis- ja häiriömahdollisuudet sekä niiden tapahtumistodennäköisyydet. Yhdistämällä näistä johdetut tapahtumaketjut todennäköisyyksineen saadaan esimerkiksi reaktorisydämen vaurioitumisen todennäköisyys. Analyyskejä koskevat yksityiskohtaiset vaatimukset esitetään YVL-ohjeissa.

Mainittu valtioneuvoston päätös edellyttää kehittyntä turvallisuuskulttuuria ja tehokasta laadunvarmistusta ydinvoimalaitosten suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä. Pelkästään saavutetun turvallisuustason ylläpitäminen ei ole riittävää vaan päätös edellyttää, että laitosten turvallisuutta lisätään ottamalla huomioon käyttökokemukset, turvallisuustutkimuksen tulokset ja tieteen ja tekniikan kehittyminen.

1.1.3. Onnettomuuksien seuraukset

Onnettomuuksien seuraukset ympäristössä riippuvat suuresti onnettomuustyyppistä, onnettomuuden hallintaa koskevista toimenpiteistä, radioaktiivisten aineiden päästön suuruudesta, sääoloista sekä valmius- ja pelastuspalvelutoimista. Siten ei ole myöskään mahdollista laskea yksikäsitteisesti seurausten kustannusvaikutuksia. Kustannuksiin vaikuttaa huomattavasti myös se, millaiset toimenpiteet katsotaan myöhemmin onnettomuuden jälkeen tarpeelliseksi.

Valtion teknillisessä tutkimuskeskuksessa (VTT) on vuoden 1988 keväällä laskettu ydinvoimayhtiöiden toimeksiannosta, mitä seurauksia ympäristölle olisi, jos joko Loviisaan tai Olkiluotoon sijoitetusta 1000 MW:n kevytvesireaktorista pääsisi ympäristöön mainitussa valtioneuvoston päätöksessä tarkoitettua vakavan onnettomuuden enimmäispäästöä vastaava määrä radioaktiivisia aineita, muun muassa 0,1 % reaktorin cesiumin kokonaismäärästä. Tehtyjen laskujen mukaan saastuneen alueen aiheuttamat taloudelliset menetykset olisivat 1,5—2 miljoonaa markkaa ja pahimmassa ta-

pauksessa 20 miljoonaa markkaa. Epäedullisena vuodenaikana maataloustuotteet saattaisivat saastua laajallakin alueella, jolloin menetykset saattaisivat nousta 50 miljoonaan markkaan.

Esitetyissä laskuissa oletettu päästöarvo vastaa ydinlaitoksen suunnittelussa huomioon otettavaa vaatimusta. Siinä tapauksessa, että esimerkiksi suojarakennus ei toimisi suunnitellulla tavalla, saattaisi radioaktiivisten aineiden päästö olla huomattavasti suurempi. Pohjoismaisena yhteistyönä on tehty vuonna 1990 tutkimus, jossa on tarkasteltu edellä mainittuun VTT:n tutkimukseen verrattuna suuremmista päästöistä aiheutuvia seurauksia. Esimerkiksi seurausten kustannukset sellaisesta onnettomuudesta, jossa cesiumin päästöosuus olisi 10 % 1000 MW:n kevytvesireaktorin cesiumin kokonaismäärästä, saattaisivat kohota miljardeihin tai kymmeniin miljardeihin markkoihin. Tällaisten onnettomuuksien todennäköisyys on kuitenkin hyvin pieni.

1.2. Ulkomaisen lainsäädännön kehityspiirteitä

1.2.1. Laitoksenhaltijan vastuumäärän kehitys muissa pohjoismaissa

Kun ydinvastuualalla on pohjoismaiden kesken pyrkimyksenä ollut mahdollisimman suuri yhdenmukaisuus, on tarpeen tarkastella ensimmäisen vaiheen vastuumäärän kehittymistä muissa pohjoismaissa.

Norjassa vastuumäärä säädettiin alunperin 70 miljoonaksi kruunuksi (noin 44,1 mmk) ja sitä korotettiin vuonna 1985, jolloin Norjassa toteutettiin Pariisin ja Brysselin muutospöytäkirjojen edellyttämät lainmuutokset. Korotus toteutettiin siten, että kansallisessa laissa ei vastuumäärää ilmaistu enää kansallisena valuuttana vaan erityisnosto-oikeuksina. Vastuumääräksi säädettiin 60 miljoonaa erityisnosto-oikeutta.

Tanskassa vastuumäärä on ollut 75 miljoonaa kruunua (noin 45 mmk). Vuonna 1988 laitoksenhaltijan vastuumäärä korotettiin Norjan tavoin 60 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen.

Säädettäessä atomivastuulakia Ruotsissa asetettiin vastuumäärä 50 miljoonaksi kruunuksi. Annettaessa vuonna 1982 muutospöytäkirjojen ratifiointiin tähtäviä säännöksiä korotettiin vastuumäärä kymmenkertaiseksi eli 500 miljoonaksi kruunuksi, joka tuolloin vastasi noin 343 miljoonaa markkaa. Viimemainittu vastuumäärä tuli voimaan huhtikuun alussa 1983. Vuonna 1988 Ruotsin eduskunta hyväksyi ehdotuksen vastuumäärän korottamisesta 800 miljoonaksi kruunuksi (noin 550 mmk) vuoden 1989 alusta lukien. Tätä perusteltiin lähinnä sillä, että ensi kädessä ydinvoiman tuottajien tulee vastata ydinvahinkojen korvaamisesta. Lakiehdotuksen perustelujen mukaan ei laitoksenhaltijalle voida asettaa rajoittamatonta vastuuta, vaan vastuumäärä on asetettava määrättyyn enimmäismäärään.

Korkeampi vastuumäärä harkittiin tarkoituksenmukaiseksi siitä syystä, että jälleenvakuutusmarkkinoilla oli riittävästi vakuutuskapasiteettia, jotta korotettu vastuumäärä voitiin vakuuttaa. Tämän ei myöskään todettu vaikuttavan niin, että laitosten esinevakuutusten määriä jouduttaisiin vähentämään vaikkakin nousun vastuuvakuutuspuolella todettiin vähentävän mahdollisuuksia lisätä esinevakuutusmääriä. Ruotsin atomivastuulain viimeisin muutos toteutettiin vuonna 1992, jolloin ruotsalaisen laitoksenhaltijan vastuumäärä korotettiin 1 200 miljoonaan kruunuksi.

1.2.2. Pariisin ja Brysselin yleissopimuksiin kuuluvat valtiot

1.2.2. Pariisin ja Brysselin yleissopimuksiin kuuluvat valtiot

Laitoksenhaltijan Pariisin yleissopimuksen nojalla määrätty vastuumäärät ovat nykyisin suunnilleen seuraavat:

Valtio	Vastuumäärä erityisnosto-oikeuksina ¹⁾ (milj.)
Alankomaat	196
Belgia	90
Espanja	6
Italia	5
Norja	60
Ranska	80
Ruotsi	150
Saksa	rajoittamaton
Suomi	100
Tanska	60
Yhdistyneet Kuningaskunnat	26 ²⁾

¹⁾ Tiedot perustuvat pääosin OECD:n selvitykseen vuodelta 1990, jonka jälkeen valuuttasuhteet ovat muuttuneet.

²⁾ Ennakkotietojen mukaan vastuumäärä korotetaan vuoden 1994 aikana 140 milj. puntaan eli vastamaan 150 milj. erityisnosto-oikeutta.

Alankomaat, Saksa ja Ruotsi ovat ottaneet käyttöön yleissopimuksiin sisällyttömän korvausvastuun eli niin sanotun neljännen vaiheen vastuun. Näissä valtioissa valtio on sitoutunut osittain vastaamaan vahingoista, jotka ylittävät kolmannen vaiheen vastuun.

Saksassa laitoksenhaltijan vakuutettu vastuu on 500 miljoonaa Saksan markkaa. Saksan valtio vastaa lisäksi tulevista vahingoista 1 000 miljoonan Saksan markan määrältä, tosin muissa sopimusvaltioissa syntyneiden vahinkojen osalta vain Brysselin lisäyleissopimuksen vastuorajojen mukaisesti. Viimeksi mainitun määrän ylittävältä osalta vastaa laitoksenhaltija ilman rajoitusta, kuitenkin vain Saksan valtion alueella syntyneistä vahingoista.

On ilmeistä, että rajoittamaton laitoksenhaltijan vastuu ei ole sopusoinnussa Pariisin ja Brysselin yleissopimusten sisällön kanssa. Brysselin lisäyleissopimuksessa tarkoitettua korvausta otetaan nimittäin käyttöön vasta laitoksenhaltijan Pariisin yleissopimuksen mukaisesti määrätyn suuruiseksi asetetun vastuumäärän käytyä riittämättömäksi. Jos tämä vastuumäärä on rajoittamaton, jää epäselväksi se, voidaanko Brysselin lisäyleissopimuksen täydentävää korvausta koskeviin määräyksiin lainkaan vedota, koska laitoksenhaltijan vastuumäärää ei ole ylitetty. Rajoittamatonta vastuuta ei ole mahdollista vakuuttaa Pariisin yleissopimuksen edellyttämällä tavalla.

Ruotsin valtion neljännen vaiheen korvausvastuun yläraja on 3 miljardia kruunua, joten nykyisissä valuuttaolosuhteissa Brysselin lisäyleissopimukseen kuuluvien valtioiden yhdessä takaama korvaus ylittää tuon määrän. Ruotsin atomivastuulaissa on säädetty, että neljännen vaiheen korvausvastuu ei koske muualla kuin Ruotsissa syntyneitä vahinkoja. Vuodelta 1974 olevan pohjoismaisen ympäristösopimuksen (SopS 74—75/1976) määräysten vuoksi tehtiin kuitenkin muita pohjoismaita koskeva poikkeus, joka merkitsee sitä, että muissa pohjoismaissa syntyneet vahingot ja avoimella merellä tai sen yläpuolella muissa pohjoismaissa rekisteröidyllä aluksella tai ilma-aluksella ilmenneet vahingot korvataan tästä neljännen vaiheen vastuumäärästä.

Alankomaissa valtion vastuun yläraja on 5 miljardia guldenia eli noin 15 miljardia markkaa. Tämä korvaus koskee vain Alankomaissa syntyneitä vahinkoja.

1.2.3. Eräät Wienin yleissopimukseen kuuluvat valtiot

Wienin yleissopimusta käsitellään jäljempänä kohdassa 1.4. Mainitun sopimuksen nojalla määrätty vastuumäärät ovat nykyisin suunnilleen seuraavat:

Valtio	Vastuumäärä erityisnosto-oikeuksina ¹⁾
Argentiina	rajoittamaton
Chile	50 milj.
entisen Jugoslavian alueen valtiot	9,5 milj. dollaria
Filippiinit	3,5 milj.
Meksiko	100 milj. pesoa
Puola	rajoittamaton
Romania	3 milj.
Unkari	rajoittamaton

Argentiinassa ja Unkarissa laitoksenhaltijalla ei ole velvollisuutta hankkia vakuutusta tai muuta takuuta; valtio on ilmoittanut vastaavansa vahinkojen korvaamisesta.

Puolassa vakuutettava määrä on rajoitettu.

1.2.4. Korvausvastuu eräissä valtioissa, jotka eivät ole liittyneet yleissopimuksiin

Kanadassa laitoksenhaltijan vastuumäärä on noin 50 miljoonaa erityisnosto-oikeutta, eikä valtion vastuusta ole säädetty. *Itävallassa*, joka on allekirjoittanut sekä Pariisin yleissopimuksen että Brysselin lisäyleissopimuksen, laitoksenhaltijan vastuumäärä on noin 30 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. *Itävallassa* ei myöskään ole säädetty valtion vastuusta. *Tšekkoslovakiassa* laitoksenhaltijan vastuu oli ennen uusia valtiojärjestelyjä rajoittamaton, eikä laitoksenhaltijalla ole ollut vakuutusvelvollisuutta. Toisaalta valtio oli ilmoittanut vastaavansa korvausten suorittamisesta. *Japanissa* laitoksenhaltijan vastuu on rajoittamaton. Tämä vastuu on katettu 150 miljoonan erityisnosto-oikeuden määrällisellä vakuutuksella. Tämän ylimenevältä vahinkojen määrältä Japanin valtio vastaa laitoksenhaltijan puolesta.

Sveitsissä on Saksan järjestelmän tapainen korvausjärjestelmä. Laitoksenhaltijan vakuu-

¹⁾ Tiedot perustuvat pääosin OECD:n selvitykseen vuodelta 1990, jonka jälkeen valuuttasuhteet ovat muuttuneet; vastuumäärä on ilmaistu kansallisena valuuttana, milloin erityisnosto-oikeuden noteerausta ei ole

tettu vastuumäärä on noin 240 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Liittovaltio vastaa vahingoista samalla määrällä. Tämän yli ulottuvista vahingoista vastaa laitoksenhaltija ilman rajoitusta. Sveitsi on pyrkinyt liittymään Pariisiin ja Brysselin yleissopimukseen, mutta rajoittamatonta vastuuta koskevan kiistan vuoksi se on jäänyt odottavalle kannalle.

Yhdysvalloissa on äskettäin uudistettu sen ydinvahinkojen korvaamista koskeva lainsäädäntö (Price-Anderson Act). Sen mukaan laitoksenhaltija on velvollinen ottamaan kolmannelle osapuolelle aiheutuvien vahinkojen varalta vakuutuksen, jonka korvauskatto on noin 140 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Tämän lisäksi 116 ydinlaitosta muodostaa takausrenkaan siten, että kunkin laitoksen takausosuus on noin 44 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Jos takaus on maksettava, kerätään kunkin laitoksen suoritettava osuus vähitellen vuotuisena maksuna. Näin ollen 116 laitoksen yhteinen takausrenkas antaa vakuutuksen mukaanlukien käytettäväksi yhteensä runsaan 5 miljardin erityisnosto-oikeuden suuruisen takuun vahinkojen korvaamisesta.

Yhdysvaltojen lainsäädäntöä muutettaneen piakkoin siten, että kunkin laitoksen takausosuus olisi 75,5 miljoonaa dollaria (valuuttakurssin 10.11.1993 mukaan tämä olisi noin 55 milj. erityisnosto-oikeutta).

1.3. Suomea sitovien yleissopimusten pääasiallinen sisältö

1.3.1. Yleistä

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) piirissä aloitettiin 1950-luvun lopulla työ yleissopimuksen aikaansaamiseksi korvausvastuusta ydinennergian alalla. Tämä työ johti siihen, että Pariisin yleissopimuksen nimellä tunnettu sopimus saatettiin 29 päivänä heinäkuuta 1960 avoimeksi allekirjoittamista varten. Sopimus tuli voimaan vuonna 1968 muutettuna vuonna 1964 allekirjoitetulla lisäpöytäkirjalla, minkä jälkeen sitä on vielä muutettu vuonna 1982 allekirjoitetulla lisäpöytäkirjalla. Suomi liittyi Pariisin yleissopimukseen 16 päivänä kesäkuuta 1972. Samanaikaisesti annettiin liittymisen mahdollistava asiasisältöinen laki, atomivastuulaki, joka tuli voimaan liittymispäivästä lukien.

Pariisin yleissopimuksen valmisteluvaiheessa

oli aloitettu neuvottelut sellaisen lisäsovimuksen aikaansaamiseksi Pariisiin yleissopimukseen, että julkisista varoista suoritetaan vahingonkorvausta määrättyyn enimmäismäärään saakka ydintapahtuman johdosta, jonka aiheuttamista vahingoista jossakin sopimusvaltiossa olevan ydinlaitoksen haltija on vastuussa Pariisin yleissopimuksen mukaan, mutta jonka vahinkovaikutuksia ei täysin kata se vastuumäärä, joka on vahvistettu Pariisiin yleissopimuksen mukaan.

Yleissopimus tästä täydentävästä valtionvastuusta hyväksyttiin Brysselissä 31 päivänä tammikuuta 1963. Tämä lisäsovimus Pariisiin yleissopimukseen, Brysselin lisäyleissopimus, on avoinna kaikille valtioille, jotka ovat Pariisin yleissopimuksen sopimusvaltioita. Myös tätä lisäyleissopimusta on tarkistettu 28 päivänä tammikuuta 1964 allekirjoitetulla lisäpöytäkirjalla sekä vuonna 1982 allekirjoitetulla lisäpöytäkirjalla. Brysselin lisäyleissopimus tuli voimaan 4 päivänä joulukuuta 1974. Suomi liittyi tähän sopimukseen 14 päivänä tammikuuta 1977. Sopimukseen liittymistä varten annetut atomivastuulain 30—32 §:n säännökset tulivat voimaan 14 päivänä huhtikuuta 1977.

Pariisin yleissopimuksen osapuolet ovat Suomen lisäksi Alankomaat, Belgia, Espanja, Iso-Britannia, Italia, Kreikka, Norja, Portugali, Ranska, Ruotsi, Saksa, Tanska ja Turkki. Sopimuksen ovat lisäksi allekirjoittaneet Itävalta, Luxemburg ja Sveitsi.

Brysselin lisäyleissopimuksen osapuolet ovat Suomen lisäksi Alankomaat, Belgia, Espanja, Iso-Britannia, Italia, Norja, Ranska, Ruotsi, Saksa ja Tanska. Sopimuksen ovat lisäksi allekirjoittaneet Itävalta, Luxemburg ja Sveitsi.

Säättämällä edellä mainittu atomivastuulaki saatiin ydinvahingon korvaaminen järjestyneelle kannalle ja samalla voitiin keskeisimmiltä osin omaksua kansainvälisesti laajalti hyväksytyt korvauseriaatteet.

1.3.2. Pariisin yleissopimus

Pariisin yleissopimuksen samoin kuin Brysselin lisäyleissopimuksenkin allekirjoittajat julistivat sopimuksen johdannossa haluavansa varmistaa riittävän ja tasapuolisen korvauksen henkilöille, jotka kärsivät vahinkoa ydintapahtumasta, samalla varmistuen tarpeellisessa määrin sen, etteivät ydinennergian käyttö, sen kehitys ja ydinennergian tuotanto esty.

Ydinenergian käytön kehittämisen tiedettiin tuolloin sisältävän riskejä, joita ei voitu tarkasti määritellä ja jotka olivat niin monimutkaisia, että ydinonnettomuuden yhteydessä olisi vaikeata osoittaa tuottamuksellisuuden olemassaolo. Tämän vuoksi yleissopimuksessa omaksuttiin ankaraan vastuuseen perustuva järjestelmä määräämällä etukäteen vastuussa oleva "henkilö" niissä tapauksissa, joissa onnettomuuden on aiheuttanut ydinlaitoksen käyttö tai radioaktiivisten aineiden kuljettaminen. Siten vahingonkäräjien ei tarvitse todistaa sellaisen "henkilön" tuottamusta tai laiminlyöntiä, eikä näin perustettua vastuuta voida poistaa myöhemminkään todistamalla tuottamuksen puuttuneen. Käytännössä asianomaiset kansalliset viranomaiset osoittavat vastuussa olevan antamalla jollekin luvan ydinlaitoksen käyttöön. Näin ollen on riittävää, että osoitetaan vahingon olevan peräisin määrätystä ydinlaitoksesta.

Vastuu on paitsi ankaraa myös yksinomaista, jolloin vastuu on, kuten sopimuksen valmisteluasiakirjoissa sanotaan, *kanavoitu* laitoksenhaltijaan. Tämä johtuu siitä, että kanavointi yksinkertaistaa ja siten myös nopeuttaa korvauksen hakijoiden vaatimusten käsittelyä.

Kanavointisäännöksen puuttuessa, kuten tavallisesti on asianlaita, vastuu yleensä pyritään siirtämään erilaisille laitetoimittajille tai muille sellaisille sopimuskumppaneille. Kanavointi on perusteltua siitäkin syystä, ettei muiden ydinlaitoksen toimintaan tavalla tai toisella liittyvien tarvitse suojata itseään mahdollisen onnettomuuden aiheuttamilta taloudellisilta vastuilta kolmatta henkilöä kohtaan. Se merkitsisi useampikertaista saman riskin vakuuttamista, mikä puolestaan on epätaloudellista.

Pariisin yleissopimuksen keskeisin periaate on laitoksenhaltijalle asetettu velvollisuus ottaa vakuutus vastuunsa määrältä tai antaa muu taloudellinen takuu. Käytännössä laitoksenhaltijat kaikissa sopimusvaltioissa ovat ottaneet vakuutuksen. Vakuutuskapasiteetin hankkimiseksi vakuutusyhtiöt muodostivat yhteisiä kansallisia alan vakuutusyhdistyksiä, "pooleja", joita nykyisin on OECD:n alueella 23.

Tavanomainen seuraus ankaran vastuun ja pakollisen vakuuden sisältävästä järjestelmästä on vastuun rajoitus. Rajoitus koskee toisaalta vastuun määrää ja toisaalta aikaa, jonka kuluessa korvausta on haettava.

Vastuun rajoittamiseksi oli alunperin sekä taloudellisia että käytännöllisiä syitä. Vastuun säättäminen ankaraksi asettamatta sille samalla

ylärajaa katsottiin vakavaksi esteeksi ydinenergian käytön kehittämiseksi, ja toisaalta olisi ollut mahdotonta saada rajoittamatonta vakuutusta, joka kattaisi sellaisen vastuun. Näin ollen katsottiin mahdollisen vahingonkäräjien kannalta edullisemmaksi todellinen, vaikkakin rajoitettu korvaus kuin teoreettinen velvollisuus vahinkojen korvaamiseen niiden määrästä riippumatta, etenkin kun sellaisen vahinkojen määrästä riippumattoman korvausvelvollisuuden toteutuminen ei olisi todennäköistä.

Pariisin yleissopimuksessa on enimmäisvastuun pääsääntöiseksi määräksi asetettu 15 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Tämän sopimuksen perusteella laitoksenhaltijalle asetettua vastuumäärää kutsutaan jäljempänä ensimmäisen vaiheen vastuumääräksi. Kunkin sopimusvaltioiden alueella sijaitsevan laitoksenhaltijan vastuumäärä määräytyy laitoksen sijaintivaltion lainsäädännön nojalla. Pariisin yleissopimuksen mukaan laitoksenhaltijan vastuun enimmäismäärän asettaminen 15 miljoonaa erityisnosto-oikeuteen ei estä sopimusvaltiota, ottaen huomioon laitoksenhaltijan mahdollisuus saada vakuutus tai muu taloudellinen takuu, kansallisessa laissaan määräämstä tätä korkeampaa tai alhaisempaakaan vastuumäärää. Sopimusvaltio voi määrätä alhaisemman vastuumäärän, jos se on perusteltavissa ydinlaitoksen tai ydinaineiden ja niistä aiheutuvan ydintapahuman todennäköisillä seurauksilla. Laitoksenhaltijan vastuumäärää ei kuitenkaan voida asettaa 5:ttä miljoonaa erityisnosto-oikeutta pienemmäksi.

Muutettaessa viimeksi ydinvastuulakia säädettiin suomalaisen laitoksenhaltijan vastuumääräksi 100 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Samalla jätettiin ydinvastuulakiin edelleen valtioneuvostolle oikeus, ottaen huomioon laitoksen koko ja laatu, kuljetuksen laajuus taikka muut asiaan vaikuttavat seikat, vahvistaa vastuumäärä alemmaksi, ei kuitenkaan 5:ttä miljoonaa erityisnosto-oikeutta pienemmäksi. Tätä säännöstä ei lain voimassaoloaikana ole kuitenkaan sovellettu.

Vahingonkäräjille kanteen nostamiseksi varatun ajan rajoittaminen johtuu siitä, ettei vakuutuksenantajien voitu kohtuudella edellyttää säilyttävän korvaukseen varattuja varoja miten kauan tahansa. Tavallisissa tapauksissa varattu 10 vuoden aika valittiin silmällä pitäen sekä vahingonkäräjien ja ydinvoiman tuottajien että vakuutusyhtiöiden etuja ja toisaalta

siksi, että kanne oikeus myöhään ilmenneiden vahinkojen osalta säilyisi.

Muilta osin sovelletaan vahingonkorvauksen määräämiseen niitä kansallisia säännöksiä, jotka ovat voimassa siinä valtiossa, jonka tuomioistuimella on tuomiovalta.

Yleissopimuksissa omaksutut vahingonkorvausperiaatteet poikkeavat olennaisesti Suomen vahingonkorvausoikeuden periaatteista. Viimeksi mainittujen mukaan vahingonkärsijän on voitava osoittaa, että syntynyt vahinko johtuu jonkun tahallisuudesta tai tuottamuksesta teosta tai laiminlyönnistä. Tämä puolestaan saattaa vedota tuottamuksen puuttumiseen, esimerkiksi laitetoimittajan virheelliseen toimitukseen tai työntekijänsä määräysten vastaiseen toimintaan. Viimeksi mainituissa tapauksissa vahingonkärsijä saattaa joutua osoittamaan sellaisen laitetoimittajan tai työntekijän tuottamuksen olemassaolon. Tämä johtuu vahingonaiheuttajaa koskevan niin sanotun laillisen oletuksen puutteesta, joka oletama voidaan perustaa juuri kanavointisäännöksillä. Tavanomaisten vahingonkorvaussäännösten mukaan vastuu on rajoittamaton, eikä sen varalta ole oltava pakollista vakuutusta tai muuta taloudellista takuuta.

1.3.3. Brysselin lisäyleissopimus

Lisäyleissopimuksen tarkoituksena on aikaansaada kansainvälinen järjestelmä, joka täydentää Pariisin yleissopimuksella perustettua järjestelmää sellaisessa tapauksessa, että viimeksi mainitun sopimuksen nojalla kansallisessa laissa määrätty ensimmäisen vaiheen vastuumäärä ei riitä kattamaan syntyneitä vahinkoja.

Lisäyleissopimuksen mukaan vastuussa olevan ydinlaitoksen sijaintimaa on velvollinen korvaamaan ne lisäyleissopimukseen liittyneiden valtioiden kansalaisille ilmenneet vahingot, jotka ylittävät ensimmäisen vaiheen vastuumäärän, aina 175 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen saakka. Tämä määrä, toisen vaiheen vastuumäärä, suoritetaan julkisista varoista, jotka siis laitoksen sijaintimaa asettaa käytettäväksi.

Lisäyleissopimus sisältää vielä kolmannen vaiheen vastuumäärän siten, että lisäyleissopimukseen liittyneet valtiot yhdessä (jäljempänä korvausyhteisö) takaavat sen, että vahinkojen ylittäessä 175 miljoonaa erityisnosto-oikeutta,

ne korvataan aina 300 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen saakka sopimusvaltioiden varoista. Nämä varat asettaa käytettäväksi korvausyhteisö erityisten jakoperusteiden mukaan. Puolet näistä varoista kertyy sopimusvaltioilta bruttokansantuotteiden mukaisessa suhteessa ja puolet kunkin sopimusvaltion alueella olevien reaktorien lämpötehon mukaisessa suhteessa. Korvausyhteisön käytettäväksi asettamat varat ovat enimmillään siten 125 miljoonaa erityisnosto-oikeutta, josta Suomen osuus OECD:ssä joulukuussa 1991 laaditun laskelman mukaan olisi 1,99 prosenttia.

Koska lisäyleissopimus on luonteeltaan Pariisin yleissopimusta täydentävä, lisäyleissopimusta sovelletaan vain siinä tapauksessa, että myös Pariisin yleissopimus tulee yksittäistapauksessa sovellettavaksi. Näin ollen ei valtio voi tulla tai jäädä lisäyleissopimuksen sopimuspuoleksi olematta Pariisin yleissopimuksen osapuoli. Toisaalta Pariisin yleissopimuksen määräykset koskevat lisäyleissopimuksen mukaan suoritettavia korvauksia vain sellaisin poikkeuksin, jotka lisäyleissopimuksessa nimenomaisesti mainitaan. Niinpä tässäkin tapauksessa vahingot korvataan noudattaen muun ohella ankan vastuun ja vastuun kanavoinnin periaatteita.

Lisäyleissopimuksen soveltamisala on rajoitetumpi kuin Pariisin yleissopimuksen siinä suhteessa, että lisäyleissopimus ei edes valinnaisesti koske ydintapahtumaa, joka on sattunut lisäyleissopimukseen kuulumattoman valtion alueella, eikä sellaisesta ydintapahtumasta aiheutunutta vahinkoa, vaikka valtio, jonka alueella vahinko aiheutui, kuuluisi Pariisin yleissopimukseen. Lisäyleissopimuksessa on edelleen tiettyjä rajoituksia sellaisten vahinkojen korvaamisessa, jotka ovat sattuneet avoimella merellä tai sen yläpuolella.

1.4. Wienin yleissopimus

Kansainvälisen Atomienergiajärjestön IAEA:n piirissä valmisteltiin 1950-luvulta lähtien yleismaailmallista ydinvastuusopimusta. Wienissä 21 päivänä toukokuuta 1963 tehty yleissopimus korvausvastuusta ydinvahinkojen alalla, jäljempänä Wienin yleissopimus, tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 1977. Suomi ei ole liittynyt tähän sopimukseen. Tämäkin yleissopimus koskee maalla olevista ydinlaitoksista aiheutuvien vahinkojen korvaamista samoin kuin tällaiseen

laitokseen tai sieltä kuljetettavista ydinaineista aiheutuvien vahinkojen korvaamista. Wienin yleissopimus perustuu, kuten Pariisin yleissopimuksin, seuraaviin periaatteisiin:

— vastuu on ankaraa ja yksinomaan vastuussa olevaan laitoksenhaltijaan kanavoitua korvausvastuuta

— laitoksenhaltijan vastuu on määrällisesti ja ajallisesti rajoitettua

— laitoksenhaltijan on katettava vastuunsa vakuutuksella tai muulla taloudellisella takuulla

Yleissopimuksen tuomioistuimen toimivaltaa ja tuomioiden täytäntöönpanoa koskevat säännökset ovat samanlaiset kuin Pariisin yleissopimuksessa.

Vaikka Wienin ja Pariisin yleissopimukset ovat sekä perusperiaatteiden että yksityiskohtien suhteen olennaisesti samanlaiset, on niissä kuitenkin eräitä eroja. Niinpä Wienin yleissopimus ei esimerkiksi sisällä määräystä sen alueellisesta soveltamisalasta, kun taas Pariisin yleissopimus ei koske ydintapahtumia, jotka sattuvat sopimukseen liittymättömän valtion alueella, eikä tällaisella alueella ilmenneitä vahinkoja, ellei laitoksen sijaintimaan laissa toisin säädetä. Tästä seuraa, että Pariisin yleissopimusta on sovellettava vahinkoihin, jotka ilmenevät sopimusvaltioissa tai aavalla merellä, mikäli vahingon on aiheuttanut sopimusvaltion alueella tai aavalla merellä sattunut ydintapahtuma.

Pariisin yleissopimuksen sisältämä valtuutus sallia kansallisessa laissa sopimuksen soveltaminen vahinkoon, joka on aiheutunut sopimukseen kuulumattomassa valtiossa, merkitsee toisaalta, että muut sopimusvaltiot eivät voi vastustaa sitä, että laitoksenhaltijan vastuumäärän puitteissa korvausta suoritetaan myös sopimukseen kuulumattomassa valtiossa sattuneesta vahingosta. Tämä voi mahdollisesti johtaa siihen, että niitä vahinkoja, joita Pariisin yleissopimus joka tapauksessa jo ilman valtuutusmääräyksen soveltamistakin koskee, ei ehkä voitaisi korvata täysimääräisesti.

Vaikka Wienin yleissopimus ei sisällä nimenomaista määräystä sen soveltamisalasta, on yleisesti katsottu, että se ei koske vahinkoa, joka ilmenee sopimukseen kuulumattomassa valtiossa, olipa ydintapahtuma sattunut missä tahansa. Samoin on katsottu, että Wienin yleissopimusta on sovellettava ydinvahinkoihin, jotka ilmenevät sopimusvaltioiden alueella

tai aavalla merellä, vaikka ydintapahtuma olisikin sattunut aavalla merellä tai sopimukseen kuulumattoman valtion alueella.

Tässä tarkoitettujen yleissopimusten kesken on eroja myös eräissä korvausta laitoksenhaltijan sijasta suorittaneen sijaantulo-oikeutta koskevista tapauksista sekä useamman sopimusvaltion tuomioistuimen tuomiovaltaisuuden ratkaisemista koskevista menettelyistä. Laitoksenhaltijan korvausvastuun osalta Wienin yleissopimuksessa määrätään, että laitoksenhaltijan vastuuta ei saa rajoittaa pienemmäksi kuin 5 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria.

Vuodesta 1989 lähtien on IAEA:n pysyvä ydinvahinkojen korvaamista tutkiva komitea valmistellut Wienin yleissopimuksen uudistamista. Valmisteluun osallistuu useita valtioita ja kansainvälisiä organisaatioita, Suomi niiden joukossa. Tavoitteena on sopimuksen muuttaminen diplomaattikonferenssissa tänä vuonna.

Wienin yleissopimukseen ei liity vastaavaa täydentävää korvausjärjestelmää kuin Pariisin yleissopimukseen Brysselin lisäyleissopimuksen muodossa.

Wienin yleissopimuksen osapuolet ovat Argentiina, Bolivia, Brasilia, Chile, Egypti, Filippiinit, Kamerun, Kroatia, Liettua, Meksiko, Niger, Peru, Puola, Romania, Slovenia, Trinidad ja Tobago sekä entinen Jugoslavia (Serbia ja Montenegro). Sopimuksen ovat lisäksi allekirjoittaneet Kolumbia, Marokko, Espanja ja Iso-Britannia.

1.5. Wienin yhteispöytäkirja

Siitä huolimatta, että Pariisin yleissopimus ja Wienin yleissopimus ovat kaikessa olennaisessa asiallisesti samansisältöisiä, ei näiden kahden sopimuksen välillä ole vallinnut minkäänlaista suhdetta. Alunperin ajateltiin, että Pariisin yleissopimuksen sopimusvaltiot aikanaan liittyisivät Wienin yleissopimukseen, minkä vuoksi ensin mainittua muutettiin vuoden 1964 lisäpöytäkirjalla. Tällainen liittyminen osoittautui kuitenkin mahdottomaksi, koska se olisi johtanut molempien yleissopimusten samanaikaisesta soveltamisesta aiheutuviin ristiriitoihin. Tämän vuoksi mikään valtio ei kuulu molempiin yleissopimuksiin.

Tämä kehitys johti tilanteeseen, jossa kumman tahansa sopimusjärjestelmän kattamalla alueella sattuneen ydintapahtuman toisen sopimusjärjestelmän alueella aiheuttamat vahingot

jäivät sopimusperusteisesti järjestetyn korvaus-oikeuden ulkopuolelle. Vaikka vaatimuksia molempien sopimusjärjestelyjen harmonisoinnista oli esitetty jo aiemmin ja tätä tarkoittava selvitystyökin tehty, sai hanke uutta vauhtia Tshernobylin onnettomuuden myötä. Vuonna 1987 IAEA:n ja OECD:n ydinenergiajärjestön (NEA) perustama työryhmä laati sanotut sopimukset yhdistävän yhteispöytäkirjan (joint protocol), joka lopullisesti hyväksyttiin Wienissä vuonna 1988 pidetyssä diplomaattikonferenssissa. Myös Suomi osallistui edellä mainittuun työhön.

Pöytäkirjan peruseriaatteena on poistaa sekä Pariisin yleissopimukseen että Wienin yleissopimukseen sisältyvä erottelu toisaalta sopimuspuolten ja toisaalta sopimukseen kuulumattomien valtioiden välillä. Tämä tapahtuu pöytäkirjan määräyksellä, jonka mukaan Wienin yleissopimukseen kuuluvan valtion alueella sijaitsevan ydinlaitoksen haltija on korvausvastuussa viimeksi mainitun sopimuksen mukaisesti vahingoista, jotka ilmenevät sellaisen valtion alueella, joka on osapuolena Pariisin yleissopimuksessa ja yhteispöytäkirjassa. Vastaa-vasti on määrätty Pariisin yleissopimukseen kuuluvan valtion alueella sijaitsevan ydinlaitoksen haltijan vastuusta vahingoista, jotka ilmenevät sellaisen valtion alueella, joka on osapuolena Wienin yleissopimuksessa ja yhteispöytäkirjassa.

Yhteispöytäkirjan toisena pääperiaatteena on konfliktien ratkaisu määrittämällä, kumpaa sopimusjärjestelyä, Pariisin vai Wienin, on kulloinkin sovellettava tapahtuneeseen ydinvahinkoon. Siitä riippumatta, kumpaa sopimusjärjestelyä sovelletaan, soveltaminen rajoittuu vain sopimuksen aineellisiin määräyksiin. Näitä määräyksiä on sovellettava yhteispöytäkirjaan kuuluihin valtioihin nähden niin kuin ne olisivat sovellettavan yleissopimuksen osapuolia.

Yhteispöytäkirjan valintasäännösten mukaan sovelletaan siten vain joko Pariisin yleissopimusta tai Wienin yleissopimusta. Jos ydintapahtuma on sattunut ydinlaitoksessa, sovelletaan sitä yleissopimusta, johon se valtio kuuluu, jonka alueella ydinlaitos sijaitsee (jäljempänä sijaintivaltio). Jos ydintapahtuma on sattunut ydinlaitoksen ulkopuolella ydinainneiden kuljetuksen yhteydessä, sovelletaan sitä yleissopimusta, johon jommankumman yleissopimuksen kuljetuksen aikaista vastuuta koskevat

määräykset jäljempänä ilmenevällä tavalla johtavat.

Yhteispöytäkirja tuli kansainvälisesti voimaan 27 päivänä huhtikuuta 1992 ja sen osapuolina ovat Wienin yleissopimukseen liittyneistä valtioista Kamerun, Chile, Egypti, Unkari, Puola ja Romania sekä Pariisin yleissopimukseen liittyneistä valtioista Tanska, Italia, Alankomaat, Norja ja Ruotsi. Yhteispöytäkirjan ovat lisäksi allekirjoittaneet Wienin yleissopimukseen liittyneistä valtioista Argentiina, Marokko ja Filippiinit sekä Pariisin yleissopimukseen liittyneistä valtioista Belgia, Suomi, Ranska, Saksa, Kreikka, Portugali, Espanja, Turkki ja Iso-Britannia. Sveitsi, joka ei ole osapuolena ydinvastuualan yleissopimuksissa, on allekirjoittanut yhteispöytäkirjan.

2. Ehdotetut muutokset

2.1. Ehdotus laitoksenhaltijan vastuumäärän korottamiseksi

Suomalaisten laitosten tähänastiset käyttökokemukset, tekeillä oleva turvallisuustyö ja onnettomuuksien seurauksia koskevat laskelmat eivät sellaisinaan anna aihetta katsoa, että suomalaisten laitoksenhaltijoiden vastuuta olisi näistä syistä johtuen korotettava. Suomen kannalta on kuitenkin erityisen tärkeätä kuulua kansainväliseen järjestelmään, jolla edellä selostettujen korvausvastuuta koskevien yleissopimusten kautta taataan Suomessa ja Suomen kansalaisille koituneiden vahinkojen korvaaminen. Tämä edellyttää osaltaan sitä, että suomalaisen laitoksenhaltijan korvausvastuu on kansainvälisesti ja eritoten pohjoismaisesti vertailukelpoinen. OECD:n ydinvoimajärjestö on vuonna 1990 antanut suosituksen, jonka mukaan Pariisin yleissopimukseen kuuluvat valtiot ottaisivat tavoitteekseen laitoksenhaltijan vastuumäärän korottamisen 150 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen. Tämän vuoksi ehdotetaan, että laitoksenhaltijan vastuu korotetaan nykyisestä 100 miljoonasta erityisnosto-oikeudesta 150 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen.

Ehdotus merkitsee myös sitä, että ydinvoiman tuottaja kantaisi nykyistä huomattavasti suuremman osan siitä vastuusta, mikä Brysselin lisäyleissopimuksen mukaan kuuluisi laitoksen sijaintimaalle.

Ilmeistä on, että vakuutuskapasiteetti, joka on viime vuosina jonkin verran lisääntynyt

vastuuvakuutuspuolella, ei aseta estettä ehdotetun suuruisen vastuumäärän vakuuttamiselle. Tässä yhteydessä on todettava, että vakuutus voidaan ottaa joko sellaisena, että vakuutusmäärä kattaa vastuun jokaisesta laitoksella sattuvasta ydintapahtumasta, tai sellaisena, että se kunakin hetkenä on voimassa laitosta kohden vakuutusmäärän mukaisena, josta on vähennetty vakuutuksesta suoritettu korvaus. Viimeksi mainitussa tapauksessa vakuutusmäärän on vastattava vähintään 120:tä prosenttia vastuumäärästä. Nämä ydinvastuulain säännökset aiheuttavat käytännössä sen, että vakuutus näistä syistä otettaisiin 180 miljoonan erityisnosto-oikeuden määrälle.

2.2. Wienin yhteispöytäkirja ja sen ratifioimiseksi tarvittavat säännökset

2.2.1. Yleisiä näkökohtia

Kuten edellä kohdassa 1.5. on selostettu, on yhteispöytäkirjan tarkoituksena parantaa ydinonnettomuuden seurauksista vahinkoa kärsineiden asemaa. Se tapahtuu muodostamalla yhdysside eri sopimusjärjestelmien kesken siten, että nykyisen 14 Pariisin yleissopimuksen sopimusvaltion lisäksi sopimusvaltioiksi katsotaan kaikki Wienin yleissopimukseen kuuluvat 19 valtiota. Tämän seurauksena vahingonkärsijät kaikissa näissä valtioissa voivat yleissopimusten mukaisesti saada korvausta vahingoistaan siitä huolimatta, että onnettomuuden aiheuttanut ydintapahtuma on sattunut toiseen sopimusjärjestelmään kuuluvan valtion alueella. Yhteispöytäkirja ei merkitse muutoksia yleissopimusten aineelliseen sisältöön. Yleissopimusten kehittämistä ja vahingonkärsijöiden aseman parantamista koskevat neuvottelut ovat käynnissä sekä OECD:n että IAEA:n piirissä.

Yhteispöytäkirjan valmistelun yhtenä keskeisenä syynä oli toive siitä, että useat sellaiset valtiot, jotka eivät ole kuuluneet kumpaankaan yleissopimukseen, yhteispöytäkirjan myötä näkisivät tärkeäksi liittyä Wienin yleissopimukseen ja sittemmin myös yhteispöytäkirjaan. Wienin yleissopimus onkin nyt saanut uusia liittymiä Brasilian, Chilen, Meksikon, Unkarin, Puolan, Liettuan ja Romanian ratifioitua sen. Näistä Chile, Unkari, Puola ja Romania ovat jo ratifioineet myös yhteispöytäkirjan. Toiveet uusista liittyjistä kohdistuvat erityisesti Itä-

Euroopan ja entisen Neuvostoliiton alueen valtioihin, joiden liittymisen myötä yhteispöytäkirjan tarkoitusperät lopullisesti täyttyisivät. Yhteispöytäkirjan sekä IAEA:n piirissä valmistettavan Wienin yleissopimuksen uudistamisen, muun muassa siinä olevan vastuumäärän korottamishankkeen yhteisvaikutuksesta oletetaan seuraavan nykyistä suurempi kiinnostus liittyä näihin sopimuksiin. Mikäli niin käy, tulee yhteispöytäkirjan merkitys sopimusjärjestelmien yhdistäjänä vain lisääntymään.

2.2.2. Yhteispöytäkirjan vaikutukset Suomen kannalta

2.2.2.1. Yleistä

Selvitettäessä yhteispöytäkirjan vaikutuksia Suomen kannalta on ensinnä tarkasteltava tilanteita, joissa ydintapahtuma sattuu suomalaisessa ydinlaitoksessa tai ydinlaitoksessa, jonka sijaintivaltio kuuluu jompaankumpaan yleissopimukseen sekä toisaalta tilanteita, joissa ydintapahtuma sattuu ydinaineiden kuljetuksen yhteydessä.

2.2.2.2. Ydintapahtuma Suomessa sijaitsevassa ydinlaitoksessa

Jos ydintapahtuma sattuu ydinlaitoksessa, sovelletaan yhteispöytäkirjan III artiklan 2 momentin mukaan alueperiaatetta. Sen mukaan sovelletaan sitä yleissopimusta, johon sijaintivaltio kuuluu. Suomea sitovan Pariisin yleissopimuksen mukaan ydinlaitoksen haltija vastaa vahingoista vain, jos ydintapahtuma on sattunut sopimusvaltiossa tai aavalla merellä tahi sen yläpuolella ja vahingot ilmenevät sopimusvaltiossa, aavalla merellä tai sen yläpuolella. Pariisin yleissopimus kuitenkin sallii sopimusvaltion ulottavan omalla alueellaan sijaitsevien ydinlaitosten vastuun edellä sanottua laajemmaksikin.

Pohjoismaisessa lainvalmisteluyhteistyössä katsottiin aikanaan kansainvälisoikeudellisen naapurivastuun edellyttävän, että korvausta olisi suoritettava sopimukseen kuulumattomassa valtiossa ilmenneistä vahingoista, jotka on aiheuttanut ydintapahtuma pohjoismaissa sijaitsevassa ydinlaitoksessa. Tämän mukaisesti atomivastuulakiin otettiin aikanaan säännös, jonka mukaan Suomessa sijaitsevan ydinlaitok-

sen haltija on vastuussa muun valtion kuin sopimusvaltion alueella syntyneestä vahingosta vain, jos ydintapahtuma on sattunut Suomessa. Lakiin otettiin samalla valtuutussäännös mahdollisuudesta asetuksella säätää siitä, että korvausta ei ole täällä suoritettava edellä tarkoitettua vahingosta enempää kuin korvausta sellaisen sopimukseen kuulumattoman valtion lain mukaan olisi suoritettava täällä ilmenevistä vahingoista. Tätä asetuksenanto-oikeutta ei ole käytetty.

Näin ollen suomalaisessa ydinlaitoksessa sattuneesta ydintapahtumasta peräisin olevan ydinvahingot, jotka ilmenevät sellaisessa valtiossa, joka kuuluu Wienin yleissopimukseen ja olisi siten nykytilanteessa sopimukseen kuulumaton valtio, sisältyisivät suomalaisen laitoksenhaltijan korvausvastuuseen. Liittyminen Wienin yhteispöytäkirjaan, mikä samalla edellyttäisi siihen sekä Wienin yleissopimukseen kuuluvien valtioiden katsomista ydinvastuulain kannalta sopimusvaltioiksi, ei laitoksenhaltijan vastuun kannalta merkitsisi muutosta, vaan laitoksenhaltija vastaisi näistäkin vahingoista vastuun enimmäismäärään eli 100 miljoonaa erityisnosto-oikeuteen saakka.

Yhteispöytäkirjalla ei ole välittömiä vaikutuksia niihin toisen ja kolmannen vaiheen vastuumääriä koskeviin velvoitteisiin, jotka koskevat Brysselin lisäyleissopimukseen liittyneitä valtioita. Näiden vastuumäärien mukaiset korvaukset voivat tulla kysymykseen vain sellaisessa tapauksessa, että ydintapahtuma on sattunut Brysselin lisäyleissopimukseen kuuluvassa valtiossa. Brysselin lisäyleissopimuksen mukaiset korvaukset kohdistuvat tällöin pelkästään vahinkoihin, jotka ovat ilmenneet lisäyleissopimukseen kuuluvien valtioiden alueella sekä eräissä tapauksissa aavalla merellä ja sen yläpuolella ilmenneisiin vahinkoihin. Näin ollen korvausvelvollisuus yhteispöytäkirjaan sekä Wienin yleissopimukseen liittyneiden valtioiden alueilla ilmenneistä vahingoista rajoittuisi vain suomalaisen laitoksenhaltijan vastuun enimmäismäärään.

Yhteispöytäkirjalla voi kuitenkin olla välillisiä vaikutuksia Brysselin lisäyleissopimuksen soveltamiseen ja siten siihen liittyneiden valtioiden korvausvelvoitteisiin. Jos jossakin Brysselin lisäyleissopimukseen kuuluvassa valtiossa sattuisi suuronnettomuus, olisi sijaintivaltiota oikeus vahinkojen ylittäessä toisen vaiheen vastuumäärän (175 milj. erityisosasto-oikeutta) vaatia muilta korvausyhteisön jäseniltä varoja

käytettäväksi kolmannen vaiheen vastuun enimmäismäärään saakka. Jos siten mainittu lainen onnettomuus sattuisi Suomessa, käytettäisiin suomalaisen laitoksenhaltijan ensimmäisen vaiheen vastuumäärä eli 100 miljoonaa erityisnosto-oikeutta niiden vahinkojen korvaamiseen, jotka ovat ilmenneet täällä ja muissa Pariisin yleissopimukseen kuuluvissa valtioissa sekä niissä valtioissa, jotka kuuluvat Wienin yleissopimukseen ja yhteispöytäkirjaan.

Edellä mainitun määrän ylittävältä osalta korvattaisiin toisen vaiheen vastuun eli Suomen valtion vastuun nojalla 75 miljoonan erityisnosto-oikeuden määrältä Suomen ja muiden Brysselin lisäyleissopimukseen kuuluvien valtioiden alueilla ilmenneitä vahinkoja. Vahinkojen näillä alueilla ylittäessä siihen mennessä korvatut 175 miljoonaa erityisnosto-oikeutta Suomen valtio kääntyisi korvausyhteisön puoleen pyynnön saada jäljelle jäävien vahinkojen korvaamiseksi käyttöönsä enintään 125 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Yhteispöytäkirjan kautta suomalaisen laitoksenhaltijan vastuumäärän jakajiksi kuvitellussa tilanteessa tulevat Wienin yleissopimukseen kuuluvista valtioista peräisin olevat vahingonkärsijät aiheuttavat suuronnettomuustilanteessa laitoksenhaltijan vastuumäärän ehtymisen nopeammin kuin, jos sitä käytettäisiin vain Pariisin yleissopimukseen kuuluvista valtioista peräisin olevien vahingonkärsijöiden tyydyttämiseksi. Tämän seurauksena myös Brysselin lisäyleissopimuksen käyttöön oton tarve tulee nykytilanteeseen verrattuna nopeammin tai nykyistä useammissa tapauksissa käsille. Jos tällainen ydintapahtuma sattuisi muussa Brysselin lisäyleissopimukseen kuuluvassa valtiossa, seurauksena olisi vastaavasti Suomen valtion velvollisuus antaa korvausosuutensa käyttöön nykyistä nopeammin tai useammissa tapauksissa.

Tällainen tilanne on otettu huomioon Brysselin lisäyleissopimuksen 14 (b) artiklassa, jonka mukaan erinäisten sellaisten Pariisin yleissopimuksen mukaan sopimusvaltiolle sinänsä sallittujen määräysten antaminen kansallisessa laissa, joista seuraa Brysselin lisäyleissopimuksen mukaisen korvausvelvollisuuden syntyminen, on tehoton sellaista viimeksi mainitun sopimuksen osapuolta vastaan, joka ei ole antanut siihen suostumustaan. Yhteispöytäkirjaan sisältyvä alueellinen laajennus on juuri mainitussa artiklassa tarkoitettu määräys.

Suostumuksen epäminen yhteispöytäkirjan edellä kuvattujen Brysselin lisäyleissopimuksen

toimivuuteen kohdistuvien vaikutusten perusteella on haluttu saattaa mahdollisimman epätodennäköiseksi. Tämän vuoksi OECD:n ydinvoimajärjestön johtokunta (Steering Committee for Nuclear Energy) on suosittanut, että kaikki Brysselin lisäyleissopimukseen kuuluvat valtiot antaisivat jo ennalta ilmoituksen siitä, että ne aikovat (yhteispöytäkirjan ratifioinnin yhteydessä) antaa sanotun suostumuksensa. Nytemmin kaikki mainitut valtiot ovat antaneet tällaisen ilmoituksen.

Edellä sanottuun viitaten voidaan todeta, ettei Suomen liittyminen yhteispöytäkirjaan toisi tullessaan uusia velvoitteita suomalaisille ydinlaitosten haltijoille tai Suomen valtiolle siltä osin kuin on kysymys Suomessa sijaitsevassa ydinlaitoksessa sattuvan ydintapahtuman seurauksista.

2.2.2.3. Ydintapahtuma ulkomailla sijaitsevassa ydinlaitoksessa

Yhteispöytäkirjaan liittymisen edut ilmenevät ensisijaisesti silloin, kun sattuisi ydinonnettomuus sijaintivaltiossa, jota on Pariisin yleissopimuksen kannalta nykyisin pidettävä sopimukseen kuulumattomana valtiona ja vahinkoja ja ilmenisi Suomen alueella. Suomalaisilla vahingonkärtsijöillä ei sellaisessa tapauksessa olisi oikeutta korvaukseen ainakaan sopimusperäisesti.

Maantieteellisistä syistä ei ole kovin todennäköistä, että nyt Wienin yleissopimukseen kuuluvien valtioiden ydinlaitoksista kulkeutuisi päästöjä Suomen alueelle. Eräiden Euroopassa sijaitsevien valtioiden osalta tämä mahdollisuus ei kuitenkaan ole poissuljettu. Näitä valtioita ovat Unkari, Liettua, Romania sekä entisen Jugoslavian seuraajavaltiot. Puolassa valmistellaan ydinvoiman käyttöönottoa. Bulgariassa ja entisessä Tšekkoslovakiassa, jotka eivät kuulu mihinkään sopimusjärjestelmään, ydinvoimaa käytetään laajamittaisesti ja myös näiden valtioiden odotetaan liittyvän Wienin yleissopimukseen.

On todennäköistä, että Suomen etujen kannalta Wienin yhteispöytäkirjan merkitys tulee koko ajan kasvamaan, kun erityisesti entisen Neuvostoliiton alueen valtiot mahdollisesti liittyvät Wienin yleissopimukseen ja sen myötä yhteispöytäkirjaan. Tämä mahdollisuus on lisääntymässä senkin vuoksi, että Wienin yleissopimuksen uudistaminen on parhaillaan val-

misteltavana ja uudistamistyön oletetaan valmistuvan viimeistään vuonna 1994. Näissä valtioissa mahdollisesti sattuvien ydinonnettomuuksien aiheuttamat vahingot tulevat sopimusten nojalla korvattaviksi edellyttäen, että Suomi osaltaan liittyy Wienin yhteispöytäkirjaan. Tältä kannalta katsoen olisi Suomen etujen mukaista liittyä Wienin yhteispöytäkirjaan.

2.2.2.4. Ydintapahtumat ydinaineiden kuljetuksien yhteydessä

Yleistä

Ydinaineiden kuljetuksen yhteydessä sattuvien ydintapahtumien osalta ei ole ilman muuta selvää, että yhteispöytäkirjan hyväksyminen toisi parannusta suomalaisen vahingonkärtsijän kannalta. Tämä johtuu myös siitä, että yhteispöytäkirjan soveltaminen johtaa nykyistä huomattavasti vaikeaselkoisempiin tilanteisiin.

Pariisin yleissopimuksen kuljetussäännökset

Pariisin yleissopimukseen nyt kuuluvien valtioiden kesken sovelletaan seuraavia pääsääntöjä. Suomessa tai muussa sopimusvaltiossa olevasta ydinlaitoksesta tapahtuneen ydinaineiden kuljetuksen aikana sattuneesta ydintapahtumasta aiheutuneen ydinvahingon on velvollinen korvaamaan tämä, lähettävä ydinlaitos. Kun kuljetus on sopimusvaltioiden välinen, vastuu voi jäljempänä selostetulla tavalla siirtyä vastaanottavalle laitokselle. Jos kuljetus on sopimusvaltion ja sopimukseen kuulumattoman valtion välinen, vastuu pysyy sopimusvaltiossa sijaitsevalla laitoksella määrätyn ajanjakson.

Sopimusvaltioiden välisissä kuljetuksissa vastuu pysyy lähettävällä laitoksella, kunnes vastaanottava laitos on ottanut vastaan ydinaineen. Asianomaisten laitostenhaltijoiden kirjallisella sopimuksella voidaan vastuu määrätä siirtyväksi muunakin ajankohtana.

Pariisin yleissopimuksen soveltamisalassaan näköistä johtuu, että jos esimerkiksi Suomesta lähetetään ydinaineita toiseen sopimusvaltioon siten, että kuljetus sinä aikana tapahtuu sopimusvaltioiden alueella, aluevesillä tai aavalla merellä (tai sen yläpuolella), on näillä alueilla

sattuvan ydintapahtuman seurauksista vastuussa aina joko lähettävä tai vastaanottava laitos. Korvauksen saajien ala on sama kuin itse ydinlaitoksesta peräisin olevien vahinkojen osalta.

Samalla tavoin kuin ydinlaitosten osalta on menetelty, ydinvastuulaissa on muiden pohjoismaiden tapaan laajennettu korvauksensaajien piiriä siitä, mikä se Pariisin yleissopimuksen perussäännöksen mukaan olisi. Jos siten kuljetuksen yhteydessä sattuu ydintapahtuma Suomen alueella ja suomalainen laitoksenhaltija on siitä edellä kuvattujen säännösten mukaan vastuussa, on tämän ydinlaitoksen haltija vastuussa paitsi vahingoista, jotka ilmenevät sopimusvaltioissa myös mahdollisesti sopimukseen kuulumattomassa valtiossa ilmenneistä vahingoista. Tällä on luonnollisesti se vaikutus, että suuronnettomuuden sattuessa sopimusmaissa olevien vahingonkäräjöiden mahdollisuus saada täysi korvaus vahingoistaan pienenee sopimukseen kuulumattomissa valtiossa kärsittyjen vahinkojen tullessa samasta vastuumäärästä korvattaviksi. Brysselin lisäyleissopimus, johon valtaosa Pariisin yleissopimukseen kuuluvista valtioista kuuluu, tuo kuitenkin sopimusmaiden vahingonkäräjöille tässä tilanteessa huomattavaa lisäturvaa.

Sopimusvaltioiden ja sopimukseen kuulumattomien valtioiden väliset kuljetukset on Pariisin yleissopimuksessa ja ydinvastuulaissa säädelty keskeisiltä osin seuraavasti.

Jos ydinaineita kuljetetaan sopimusvaltiosta sopimukseen kuulumattomaan valtioon, on lähettävä laitos vastuussa siihen saakka, kunnes ydinaineet on purettu kuljetusvälineestä, jolla ne saapuivat viime mainittuun valtioon. Jos ydinaineita kuljetetaan sopimukseen kuulumattomasta valtiosta sopimusvaltioon, on vastuussa vastaanottava laitos (jonka kirjallisella suostumuksella aineet tälle lähetetään), siitä alkaen, kun mainitut ydinaineet on lastattu kuljetusvälineeseen, jolla ne on tarkoitus kuljettaa sopimusvaltioon. Kummassakin tapauksessa pätee se perussääntö, että ydinvastuulain korvausjärjestelmää ei lainkaan sovelleta, jos ydintapahtuma sattuu sopimukseen kuulumattoman valtion alueella.

Kokoavasti voidaan sanoa, että sopimusvaltioiden välisissä kuljetuksissa on koko ajan olemassa Pariisin yleissopimuksen mukaan vastuussa oleva laitoksenhaltija. Vastuun siirtymistä näiden välillä koskeva säännöstö lopulta ratkaisee, kumpi laitos on vastuussa, ja sen

mukaan ratkeaa myös, kummanko sijaintivaltion asettama vastuumäärä on vahinkojen korvaamiseksi käytettävissä. Sopimusvaltion ja sopimukseen kuulumattoman valtion välisissä kuljetuksissa Pariisin yleissopimuksen mukaan vastuussa oleva laitoksenhaltija on olemassa lyhyemmän ajanjakson, koska vastuussäännökset ovat voimassa vain niin kauan kuin kuljetus tapahtuu jonkun sopimusvaltion alueella tai aavalla merellä. Brysselin lisäyleissopimuksen soveltaminen ja sen vahingonkäräjöille tuoman lisäturvan käyttöön saaminen on sidoksissa siihen, että Pariisin yleissopimuksen soveltamisedellytykset täyttyvät. Jos sitä ei sovelleta, ei myöskään Brysselin lisäyleissopimusta sovelleta.

Yhteispöytäkirjan soveltaminen ydinaineiden kuljetustapauksissa

Pariisin yleissopimuksen ja Wienin yleissopimuksen määräykset ydinaineiden kuljetuksen aikaisen vastuun määräytymisestä ovat samantyyppiset. Sen vuoksi Wienin yhteispöytäkirjan III artiklan 3 kohdassa on valittu se ratkaisu, että näiden kuljetussäännösten nojalla ensin todetaan, onko vastuussa lähettävä vai vastaanottava ydinlaitos. Koska yhteispöytäkirjan IV artiklan mukaan kummankin yleissopimuksen kuljetussääntöjä sovelletaan kahden eri yleissopimukseen kuuluvan valtion kesken niin kuin ne olisivat osapuolina toistensa yleissopimuksissa, ei näissä tapauksissa sovelleta ollenkaan niitä sääntöjä, jotka koskevat kuljetuksia sopimukseen kuulumattomaan valtioon tai kuljetuksia sellaisista valtioista. Näin ollen kuljetettaessa ydinaineita Pariisin yleissopimukseen kuuluvan valtion ja Wienin yleissopimukseen kuuluvan valtion välillä, jotka molemmat kuuluvat myöskin Wienin yhteispöytäkirjaan, on vastuussa lähettävä laitoksenhaltija, kunnes vastaanottaja on ottanut lastin huostaansa. Vastuun siirron aikaistamisesta tai myöhentämisestä saadaan sopia kirjallisesti toisinkin.

Yhteispöytäkirjan III artiklan 3 kohdan mukaan ydintapahtumaan sovelletaan sitä yleissopimusta, johon vastuussa olevan laitoksenhaltijan sijaintivaltio kuuluu. Vahinkojen korvaamiseksi käytettävissä oleva laitoksenhaltijan vastuumäärä määräytyy siten sijaintivaltion kansallisen lain mukaan. Tuomiovalta on sen valtion tuomioistuimilla, jonka alueella ydintapahtuma sattui. Molemmissa yleissopimuksissa

lähdetään siitä, että vahingonkorvauksen laadusta, muodosta ja laajuudesta yleissopimusten rajoissa sekä korvausten oikeudenmukaisesta jakamisesta määrätään kansallisella lainsäädännöllä. Nämä seikat määräytyvät tuomioistuinmaan lain mukaan siitä riippumatta, kumpaa yleissopimusta tuomioistuimen on sovellettava.

Verrattaessa yhteispöytäkirjan vaikutuksia nykytilanteeseen, jossa Wienin yleissopimukseen kuuluvia valtioita kohdellaan sopimukseen kuulumattomina valtioina, voidaan todeta seuraavanlaisia muutoksia Suomessa kärsittyjen vahinkojen osalta.

Nykytilanteessa kuljetuksenaikainen vastuu pysyy Pariisin yleissopimuksen kattamalla laitoksenhaltijalla pitemmän ajanjakson kuin asianlaita olisi yhteispöytäkirjan mukaan. Yhteispöytäkirja sallisi eri yleissopimuksiin kuuluvien laitoksenhaltijoiden sopivan kirjallisesti vastuun siirtämisestä ja toisaalta pääsäännön mukaan lähettävän laitoksen vastuu lakkaisi vasta vastaanottavan laitoksen otettua ydinaineet huostaansa.

Kuljetettaessa ydinaineita Suomesta Wienin yleissopimukseen kuuluvaan valtioon yhteispöytäkirja aiheuttaisi sen, että vahingot korvattaisiin, vaikka ydintapahtuma sattuisi vasta kuljetuksen poistuttua Suomen alueelta ja aavalta mereltä, mutta vastuun siirtoa koskevat säännökset saattaisivat johtaa vastuumäärän määräytymiseen Wienin yleissopimukseen kuuluvan valtion lain mukaan. Näissä valtioissa vastuumäärät ovat huomattavasti alempia kuin Pariisin yleissopimukseen kuuluvissa valtioissa.

Kuljetettaessa ydinaineita Wienin yleissopimukseen kuuluvasta valtiosta Suomeen yhteispöytäkirja aiheuttaisi sen, että vahingot korvattaisiin, vaikka ydintapahtuma sattuisi kuljetuksen ollessa vielä ensiksi mainitun valtion alueella, mutta vastuu olisi tuossa valtiossa sijaitsevalla lähettävällä laitoksella aina niin kauan, kunnes täällä oleva ydinlaitos olisi ottanut ydinaineet huostaansa.

Vastuun pysyminen Wienin yleissopimukseen kuuluvan valtion ydinlaitoksella merkitsee paitsi Pariisin yleissopimuksen tasoa pienemmän vastuumäärän käytettävissä oloa myös Brysselin lisäyleissopimuksen soveltamisedellytyksen puuttetta.

OECD:n piirissä on pyritty löytämään ratkaisu, joka poistaisi nämä ongelmat. OECD onkin antanut tässä tarkoituksessa suosituksen, jonka mukaan Pariisin yleissopimuksen sopi-

muspuolten, jotka ratifioivat yhteispöytäkirjan, tulisi ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistukseen sen, että niiden tuomiovallan piiriin kuuluvat laitoksenhaltijat ja rahdinkuljettajat ottavat kantaakseen vastuun kaikissa ydinaineiden kuljetuksissa näiden laitosten ja laitosten välillä, joiden sijaintivaltiot kuuluvat sekä Wienin yleissopimukseen että yhteispöytäkirjaan siten, että tällaisten kuljetusten yhteydessä sattuneisiin ydintapahtumiin sovelletaan Brysselin lisäyleissopimusta kaikissa niissä tapauksissa, joissa yhteispöytäkirja johtaisi siihen, että lisäyleissopimusta ei sovellettaisi. Mitä nämä toimenpiteet olisivat, jää sopimusvaltion ratkaistavaksi. Suomen osalta olisi edellytettävä, että suomalaiset laitoksenhaltijat ottaisivat vastatakseen viime kädessä kirjallisella sopimuksella lähettävän tai vastaanottavan laitoksen kanssa ydintapahtuman seurauksista niin kauan kuin kuljetus tapahtuu Brysselin lisäyleissopimuksen soveltamisalueella. Tällainen laitoksenhaltijoiden väliseen sopimusvapauteen puuttuminen olisi mahdollista toteuttaa nykyisen ydinenergialain (990/87) nojalla. Tämä menettely ei myöskään muuttaisi tilannetta suomalaisten laitoksenhaltijoiden kannalta nykyiseen verrattuna.

2.3. Muut muutosehdotukset

2.3.1. Toimivaltainen tuomioistuin

Ydinvastuulaissa on nykyisin säädetty, että siinä tarkoitetut kanteet on pantava vireille sen paikan yleisessä alioikeudessa, missä ydintapahtuma sattui. Jos kaksi tai useammat tuomioistuimet ovat oikeutettuja käsittelemään asian, voidaan kanne panna vireille jossakin niistä. Siltä varalta, ettei edellä olevan mukaisesti ole olemassa toimivaltaista tuomioistuinta, on kanne pantava vireille Helsingin raastuvan-oikeudessa, eli nykyisessä Helsingin käräjäoikeudessa.

Edellä olevat säännökset johtavat ydinaineiden kuljetuksen aikana tapahtuvan ydintapahtuman seurauksena olevien vahingonkorvauskanteiden käsittelyyn hyvin todennäköisesti yhtä useammassa tuomioistuimessa. Tämä ei ole omiaan edistämään vahingonkäräjöiden yhtäläistä kohtelua ja voi lisäksi johtaa sekaannuksiin siinä tapauksessa, että korvauksia joudutaan rajoittamaan. Käytännöllisintä olisi sen

vuoksi keskittää kaikkien kanteiden käsittely yhteen tuomioistuimeen, jonka käytössä olisi riittävästi voimavaroja.

Pariisin yleissopimus ei edellytä, että kussakin sopimusvaltiossa vain yksi tuomioistuin on toimivaltainen.

OECD:n ydinenergiajärjestön johtokunta on vuonna 1990 suosittanut, että Pariisin yleissopimuksen osapuolet uudistaessaan ydinvastuulainsäädäntöään samalla määraisivät vain yhden kansallisen tuomioistuimen toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi käsiteltäessä kansallisessa ydinvastuulainsäädännössä tarkoitettuja vahingonkorvauskanteita. Suositus on johdettu jo Pariisin yleissopimuksessa ja sen perusteluissa ilmaistusta periaatteesta, jonka mukaan kaikki vahingonkorvauskanteet tulisi keskittää vain yhden ainoan sopimusvaltion tuomioistuimeen.

Edellä sanottuun viitaten ehdotetaan, että ydinvastuulakia muutettaisiin niin, että kaikki vahingonkorvauskanteet keskitettäisiin Helsingin käräjäoikeuteen.

2.3.2. Laitoksenhaltijan vastuumäärän korottamismenettely

Laitoksenhaltijan vastuumäärästä on perinteisesti säädetty lain tasoisella säädöksellä ja kysymyksessä on tällöin aina ollut vastuumäärän korottaminen. Käytännössä vastuumäärän korottamiseksi tarpeellista lainsäädäntöä on ydinvastuualalla pyritty nykyisin antamaan sitä mukaa kun vastuumäärän vakuuttamiseksi tarvittavaa vakuutuskapasiteettia on tullut saataville lisää. Vastuumäärän korottamiseen ovat samalla vaikuttaneet paitsi itse Pariisin yleissopimuksen muuttaminen myös OECD:n suositukset ja muiden sopimusvaltioiden, lähinnä pohjoismaiden toimenpiteet. Tarve antaa vastuumäärän korottamista koskevat säännökset lain tasoisina on johtanut varsin hitaasti muutoksiin niin Suomessa kuin muissakin sopimusvaltioissa.

Tämän epäkohdan poistamiseksi OECD:n ydinenergiajärjestön johtokunta on antaessaan suosituksen vastuumäärän korottamisesta 150 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen samalla suositannut, että sopimusvaltiot tutkisivat mahdollisuutta yksinkertaistaa laitoksenhaltijan vastuumäärän tarkistamiseksi tarvittavaa menettelyä niin, että vakuutusmarkkinoilla ilmenevät muutokset voitaisiin nykyistä nopeammin ottaa huomioon.

Edellä sanotun vuoksi ehdotetaan säädettä-

väksi, että laitoksenhaltijan vastuumäärän korottaminen voitaisiin toteuttaa asetuksella, mikäli korotetun vastuumäärän vakuuttamiseksi on saatavilla asianmukainen vastuuvakuutus.

3. Asian valmistelu

Esitystä on valmisteltu kauppa- ja teollisuusministeriön 31 päivänä maaliskuuta 1993 asettamassa virkamiestyöryhmässä. Työryhmän jäsenet edustivat kauppa- ja teollisuusministeriötä, valtiovarainministeriötä, oikeusministeriötä, sosiaali- ja terveysministeriötä ja säteilyturvakeskusta. Työn yhteydessä on kuultu *Imatran Voima Oy:tä*, *Teollisuuden Voima Oy:tä*, *Perusvoima Oy:tä*, *Suomen Atomivakuutuspoolia* sekä *ympäristöministeriötä*.

Kaikki kuullut tahot kannattivat työryhmän ehdotuksia.

Suomen Atomivakuutuspooli katsoi, että kapasiteetin lisäys suomalaisen ydinlaitoksen tapauskohtaisen vakuutusvastuun korottamiseksi OECD:n suosituksen mukaisesti 100 miljoonasta 150 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen on mahdollinen.

Edellämainitut voimayhtiöt totesivat, että on suositeltavaa, että Suomi edistää kansainvälisesti kehitettävänä olevaa ydinvoimalaitosten keskinäistä takausrengasta, koska ydinvoiman uskottavuus näyttää vaativan, ettei huolta tunneta ainoastaan oman maan ydinvoimalaitoksista, vaan myös muiden maiden laitoksista.

Rajoittamattoman vastuun osalta yhtiöt totesivat pitävänsä parempana rajoitettua vastuuta yhdessä kansainvälisten sopimusjärjestelyjen kanssa, koska viimeksimainitut ovat Suomen kannalta edullisia.

Korotus 150 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen on ympäristöministeriön mielestä tarpeellinen, mutta ei riittävä korotus. Samalla tulisi käynnistää nykyisen ydinvahinkojen korvausjärjestelmän perusteellinen uudistus.

Ympäristöministeriön käsityksen mukaan ydinvastuujärjestelmän uudistamisen yhteydessä tulisi selvittää, voitaisiinko Suomessakin siirtyä eräissä Euroopan maissa käytössä olevaan järjestelmään, jossa ydinlaitoksen haltijan vastuu ydinvahingosta on rajoittamaton, mutta haltijalta vaadittavan vakuutuksen tai vakuuden määrä on rajoitettu.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

4.1. Valtiontaloudelliset vaikutukset

Nykyisin Suomen valtion korvausvelvollisuus alkaa vahinkojen ylittäessä 100 miljoonaa erityisnosto-oikeutta (800 mmk) ja ulottuu aina 175 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen (1400 mmk), jolloin valtion korvattava määrä on näiden määrien erotus eli 600 miljoonaa markkaa.

Vastuumäärien korottaminen ehdotetulla tavalla merkitsisi sitä, että vahinkovaikutuksiltaan erittäin suuren ydinonnettomuuden seurauksena Suomen valtio joutuisi korvaamaan ydinvahinkoja 150 miljoonan erityisnosto-oikeuden (1200 mmk) ylittävältä osalta aina 175 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen (1 400 mmk) saakka eli pahimmassa tapauksessa noin 200 miljoonan markan määrältä.

Edellä mainittujen määrien lisäksi tulee esityksestä riippumatta Suomen valtion suhteellinen osuus korvausyhteisön korvattaviksi tule-

vista määristä. OECD:n laskelmien mukainen Suomen valtion osuus (1,99 %) merkitsisi nykyisin kolmannen vaiheen (125 milj. erityisnosto-oikeutta) osalta enintään noin 20 miljoonan markan korvausosuutta.

Valtio ei ole vakuutusvelvollinen omistamansa TRIGA-tutkimusreaktorin osalta.

Esityksellä ei ole organisatorisia vaikutuksia.

4.2. Muut taloudelliset vaikutukset

Toteutuessaan laitoksenhaltijan vastumäärän korottamista tarkoittava ehdotus merkitsisi suomalaisen laitoksenhaltijan vastuun korottamista puolitoistakertaiseksi ja käytettävissä olevien tietojen mukaan nykyisten ydinvoimalaitostemme vastuuvakuutusmaksujen nousemista nykyisiin verrattuna useilla kymmenillä prosenteilla. Vakuutusmaksuilla ei nykyisin ole juurikaan vaikutusta ydinvoimalla tuotetun sähkön hintaan. Tältä osin tilanne ei muuttuisi ehdotuksen toteutuessa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Ydinvastuulain 1 §:ään sisältyy muun muassa Pariisin yleissopimuksen ja Brysselin lisäyleissopimuksen määritelmät. Yhteispöytäkirjan vaikutuksesta Wienin yleissopimusta joudutaan mahdollisesti Suomessa soveltamaan muissakin kuin vain lain 15 §:ssä tarkoitetuissa erikoistapauksissa. Laissa on sen vuoksi oltava myös tämän yleissopimuksen määritelmä.

Wienin yhteispöytäkirjan IV artiklan mukaan Wienin yleissopimuksen I—XV artiklaa sovelletaan Pariisin yleissopimukseen kuuluviin valtioihin nähden samalla tavoin kuin Wienin yleissopimuksen osapuolten kesken. Edelleen Pariisin yleissopimuksen 1—14 artiklaa sovelletaan Wienin yleissopimukseen kuuluviin valtioihin nähden samalla tavoin kuin Pariisin yleissopimuksen osapuolten kesken. Näiden

säännösten seurauksena on, että ydinvastuulaissa tarkoitettuna sopimusvaltiona pidetään paitsi kuten nykyisin, Pariisin yleissopimukseen liittyneitä valtioita, myös valtioita, jotka ovat liittyneet Wienin yleissopimukseen ja yhteispöytäkirjaan.

Edellä mainittujen lisäysten myötä laissa oleva erityisnosto-oikeuden määritelmä siirtyy uudeksi n kohdaksi.

15 §. Pykälän 3 momentissa on viitattu Wienin yleissopimukseen sen koko täydellisellä nimellä. Koska 1 §:ään ehdotetaan otettavaksi Wienin yleissopimuksen määritelmä, voidaan säännöksessä tyytyä viittaamaan ”Wienin yleissopimukseen”.

18 §. Kuten yleisperusteluissa on todettu, ehdotetaan pykälän 1 momentissa säädetty laitoksenhaltijan vastuumäärä korotettavaksi 150 miljoonaan erityisnosto-oikeuteen.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi 3 momentti, jossa määritellään ne edellytykset, joita noudatetaan yksinkertaistettuun korotusmenettelyyn voidaan ryhtyä. Edellytyksenä olisi toisaalta se, että koko korotetulle vastuumäärälle on saatavissa lain edellyttämä vakuutus ja toisaalta se, ettei laitoksenhaltijan vastuumäärää uloteta kolmannen vaiheen vastuumäärän alueelle, josta vastaa Brysselin lisäyleissopimuksella luotu korvausyhteisö.

Ehdotetulla viittauksella lisäyleissopimukseen tarkoitetaan sallia laitoksenhaltijan vastuumäärän korottaminen enintään niin suureksi kuin on Suomen valtion suurin mahdollinen toisen vaiheen vastuumäärä. Nykyisin tämä määrä on 175 miljoonaa erityisnosto-oikeutta.

Pykälän 2 momentti vastaa nykyistä 2 momenttia.

38 §. Ehdotus merkitsee sitä, että kaikki ydinvastuulaissa tarkoitetut kanteet keskitettäisiin Helsingin käräjäoikeuteen.

39 §. Säännöksen muuttaminen ehdotetulla tavalla johtuu siitä, että Wienin yhteispöytäkirjan määräykset edellyttävät suomalaista ydinlaitoksenhaltijaa vastaan missä tahansa Wienin yleissopimukseen ja yhteispöytäkirjaan liittyneessä valtiossa annetun tuomion täytäntöönpanokelpoisuutta Suomessa.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

Laitoksen haltijan vastuumäärän korotuksen voimaantulo on vakuutusteknisistä syistä edullisinta saattaa voimaan kalenterivuoden vaihtuessa tai esimerkiksi puolivälissä kalenterivuotta, kuitenkin niin, että vakuutuksenantajalle ja vakuutuksenottajalle taataan muutaman kuukauden pituinen aika neuvotella vakuutus-sopimuksen sisällöstä. Muut esityksessä tarkoitettut ehdotukset, mahdollisesti Wienin yhteispöytäkirjasta johtuvia säännöksiä lukuunottamatta, tulisi saattaa voimaan keskenään samanaikaisesti.

Wienin yhteispöytäkirja tulisi sopimusmääräyksen mukaisesti voimaan Suomen osalta kolmen kuukauden kuluttua ratifiointiasiakirjojen talletuspäivästä. Tämä edellyttää, että ydinvastuulain yhteispöytäkirjasta johtuvat muutokset tulisi voida saattaa voimaan muuna asetuksella säädettävänä ajankohtana.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

ydinvastuulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 8 päivänä kesäkuuta 1972 annetun ydinvastuulain (484/72), 1 §:n 1 momentin 1 ja m kohta, 15 §:n 3 momentti, 18 ja 38 § ja 39 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 1 momentin 1 ja m kohta ja 15 §:n 3 momentti 15 päivänä syyskuuta 1989 annetussa laissa (820/89) ja 18 § osittain muutettuna viimeksi mainitulla lailla, sekä lisätään 1 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osittain muutettuna viimeksi mainitulla lailla, uusi n kohta seuraavasti:

1 §

Tässä laissa tarkoitetaan:

l) *Wienin yleissopimuksella* Wienissä 21 päivänä toukokuuta 1963 tehtyä yleissopimusta korvausvastuusta ydinvahinkojen alalla;

m) *sopimusvaltiolla* valtiota, joka on liittynyt Pariisin yleissopimukseen, ja valtiota, joka on liittynyt Wienin yleissopimukseen sekä Wienissä 21 päivänä syyskuuta 1988 tehtyyn Wienin ja Pariisin yleissopimusten soveltamista koskevaan yhteispöytäkirjaan; sekä

n) *erityisnosto-oikeudella* Kansainvälisen Valtuuttarahaston käyttämää erityisnosto-oikeutta.

15 §

Ydinvahingosta, jota tämän lain korvaussäännökset tai vastaavat muun sopimusvaltion lain säännökset eivät koske, ei saa vaatia korvausta Suomessa, jos ydinvahinko on aiheutunut aluksella tapahtuneen ydinaineiden kuljetuksen aikana sattuneesta ydintapahtumasta tai muutoin aluksen käyttämisestä ja jos ydinlaitoksen haltija tai käyttäjä on vastuussa vahingosta sellaisen valtion lain mukaan, joka on liittynyt Wienin yleissopimukseen, tai sellaisen muussa vieraassa valtiossa voimassa olevan, korvausvastuuta ydinvahingosta koskevan lainsäädännön mukaan, joka on kaikissa suhteissa vahingonkäräjien kannalta yhtä edullinen kuin Pariisin yleissopimus tai Wienin yleissopimus. Jos näissä tapauksissa ydinlaitoksen haltija tai käyttäjä on vastuussa ydinvahingosta, sovelletaan luonnollisen henkilön vastuusta tämän tahallaan aiheuttamasta ydinvahingosta tässä laissa säädetyn lisäksi, mitä luonnollisen henkilön vastuusta 12 §:ssä ja 13 §:n 1 momentissa tarkoitetuista ydinvahin-

goista sekä kuljetusvälineeseen kohdistuneesta vahingosta säädetään tässä laissa. Soveltamista ei estä se, ettei laitoksen haltija tai käyttäjä vastaa vahingosta sitä koskevan Wienin yleissopimuksen erityissäännöksen tai sellaista erityissäännöstä vastaavan tässä momentissa tarkoitetun vieraan valtion lain perusteella.

18 §

Suomessa sijaitsevan ydinlaitoksen haltijan tämän lain mukaisen vastuun enimmäismäärä samasta ydintapahtumasta johtuneista ydinvahingoista on 150 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Valtioneuvostolla on oikeus, ottaen huomioon laitoksen koko tai laatu, kuljetuksen laajuus taikka muut asiaan vaikuttavat seikat, vahvistaa vastuumäärä alemmaksi, ei kuitenkaan viittä miljoonaa erityisnosto-oikeutta pienemmäksi. Ydinaineen kuljetuksen aikana sattuneesta ydintapahtumasta on laitoksenhaltija vastuussa tämän lain mukaan muiden vahinkojen kuin kuljetusvälineeseen kohdistuneen vahingon osalta vähintään viiden miljoonan erityisnosto-oikeuden määrään asti.

Korvausmäärälle tuleva korko ja oikeudenkäyntikulujen korvaus eivät sisälly 1 momentissa tarkoitettuihin vastuumääriin.

Ydinlaitoksen haltijan 1 momentissa säädetty vastuun enimmäismäärä voidaan korottaa asetuksella enintään yhtä suureksi kuin Suomen valtion julkisista varoista korvattava enimmäismäärä on lisäyleissopimuksen 3 artiklan b kohdan ii alakohdan mukaan. Vastuun enimmäismäärän korottaminen edellyttää, että korotetun vastuun varalta on saatavissa 23 §:ssä tarkoitettu vakuutus.

38 §

Kanne asiassa, joka 37 §:n mukaan saadaan ottaa käsiteltäväksi Suomessa, ja kanne valtio-

ta vastaan 29, 30, 33 tai 34 §:n nojalla on pantava vireille Helsingin käräjäoikeudessa.

39 §

Jos ydinvahingon korvaamista koskevassa asiassa on annettu tuomio toisessa sopimusvaltiossa ja sen maan tuomioistuimet ovat Pariisin tai Wienin yleissopimuksen mukaan oikeutettuja tutkimaan sen riitakysymyksen, jota tuomio koskee, pannaan tuomio, kun se on saanut lainvoiman ja voidaan panna täytäntöön siinä

valtiossa, jossa se on annettu, hakemuksesta täytäntöön Suomessa tutkimatta uudelleen sitä asiaa, joka tuomiolla on ratkaistu. Tämä ei sisällä velvollisuutta panna täytäntöön ulkomaista tuomiota, jos ydinlaitoksen haltijaa koskeva vastuumäärä siten ylitettäisiin.

— — — — —

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

Helsingissä 18 päivänä helmikuuta 1994

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Kauppa- ja teollisuusministeri *Seppo Kääriäinen*

Laki

ydinvastuulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 8 päivänä kesäkuuta 1972 annetun ydinvastuulain (484/72), 1 §:n 1 momentin l ja m kohta, 15 §:n 3 momentti, 18 ja 38 § ja 39 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 1 momentin l ja m kohta ja 15 §:n 3 momentti 15 päivänä syyskuuta 1989 annetussa laissa (820/89) ja 18 § osittain muutettuna viimeksi mainitulla lailla, sekä lisätään 1 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osittain muutettuna viimeksi mainitulla lailla, uusi n kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Tässä laissa tarkoitetaan:

l) sopimusvaltiolla valtiota, joka on liittynyt Pariisin yleissopimukseen; sekä

m) erityisnosto-oikeudella Kansainvälisen Valuuttarahaston käyttämää erityisnosto-oikeutta.

l) *Wienin yleissopimuksella Wienissä 21 päivänä toukokuuta 1963 tehtyä yleissopimusta korvausvastuusta ydinvahinkojen alalla;*

m) *sopimusvaltiolla valtiota, joka on liittynyt Pariisin yleissopimukseen, ja valtiota, joka on liittynyt Wienin yleissopimukseen sekä Wienissä 21 päivänä syyskuuta 1988 tehtyyn Wienin ja Pariisin yleissopimusten soveltamista koskevaan yhteispöytäkirjaan; sekä*

n) *erityisnosto-oikeudella Kansainvälisen Valuuttarahaston käyttämää erityisnosto-oikeutta.*

15 §

Ydinvahingosta, jota tämän lain korvaussäännökset tai vastaavat muun sopimusvaltion lain säännökset eivät koske, ei saa vaatia korvausta Suomessa, jos ydinvahinko on aiheutunut aluksella tapahtuneen ydinaineiden kuljetuksen aikana sattuneesta ydintapahtumasta tai muutoin aluksen käyttämisestä ja jos ydinlaitoksen haltija tai käyttäjä on vastuussa vahingosta sellaisen valtion lain mukaan, joka on liittynyt Wienissä 21 päivänä toukokuuta 1963 tehtyyn yleissopimukseen korvausvastuusta ydinvahinkojen alalla tai sellaisen muussa vieraassa valtiossa voimassa olevan, korvausvastuuta ydinvahingosta koskevan lainsäädännön mukaan, joka on kaikissa suhteissa vahingonkäräjöiden kannalta yhtä edullinen kuin Pariisin yleissopimus tai *edellä tarkoitettu* Wienin yleissopimus. Jos näissä tapauksissa ydin-

Ydinvahingosta, jota tämän lain korvaussäännökset tai vastaavat muun sopimusvaltion lain säännökset eivät koske, ei saa vaatia korvausta Suomessa, jos ydinvahinko on aiheutunut aluksella tapahtuneen ydinaineiden kuljetuksen aikana sattuneesta ydintapahtumasta tai muutoin aluksen käyttämisestä ja jos ydinlaitoksen haltija tai käyttäjä on vastuussa vahingosta sellaisen valtion lain mukaan, joka on liittynyt *Wienin yleissopimukseen*, tai sellaisen muussa vieraassa valtiossa voimassa olevan, korvausvastuuta ydinvahingosta koskevan lainsäädännön mukaan, joka on kaikissa suhteissa vahingonkäräjöiden kannalta yhtä edullinen kuin Pariisin yleissopimus tai Wienin yleissopimus. Jos näissä tapauksissa ydinlaitoksen haltija tai käyttäjä on vastuussa ydinvahingosta, sovelletaan luonnollisen henkilön vas-

Voimassa oleva laki

laitoksen haltija tai käyttäjä on vastuussa ydinvahingosta, sovelletaan luonnollisen henkilön vastuusta tämän tahallaan aiheuttamasta ydinvahingosta tässä laissa säädetyn lisäksi, mitä luonnollisen henkilön vastuusta 12 §:ssä ja 13 §:n 1 momentissa tarkoitetuista ydinvahingoista sekä kuljetusvälineeseen kohdistuneesta vahingosta on tässä laissa säädetty. Soveltamista ei estä se, ettei laitoksen haltija tai käyttäjä vastaa vahingosta sitä koskevan Wienin yleis-sopimuksen erityissäännöksen tai sellaista erityissäännöstä vastaavan tässä momentissa tarkoitettua vieraan valtion lain perusteella.

18 §

Suomessa sijaitsevan ydinlaitoksen haltijan tämän lain mukaisen vastuun enimmäismäärä samasta ydintapahtumasta johtuneista ydinvahingoista on 100 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Valtioneuvostolla on oikeus, ottaen huomioon laitoksen koko tai laatu, kuljetuksen laajuus taikka muut asiaan vaikuttavat seikat, vahvistaa vastuumäärä alemmaksi, ei kuitenkaan viittä miljoonaa erityisnosto-oikeutta pienemmäksi. Ydinaineen kuljetuksen aikana sattuneesta ydintapahtumasta on laitoksenhaltija vastuussa tämän lain mukaan muiden vahinkojen kuin kuljetusvälineeseen kohdistuneen vahingon osalta vähintään viiden miljoonan erityisnosto-oikeuden määrään asti.

Korvausmäärälle tuleva korko ja oikeudenkäyntikulujen korvaus eivät sisälly 1 momentissa tarkoitettuihin vastuumääriin.

38 §

Kanne asiassa, joka 37 §:n mukaan saadaan ottaa käsiteltäväksi Suomessa, ja kanne valtiota vastaan 29, 30, 33 tai 34 §:n nojalla on pantava vireille sen paikan yleisessä alioikeudessa, missä ydintapahtuma sattui. Jos kaksi tai useammat tuomioistuimet ovat oikeutettuja

Ehdotus

tuusta tämän tahallaan aiheuttamasta ydinvahingosta tässä laissa säädetyn lisäksi, mitä luonnollisen henkilön vastuusta 12 §:ssä ja 13 §:n 1 momentissa tarkoitetuista ydinvahingoista sekä kuljetusvälineeseen kohdistuneesta vahingosta säädetään tässä laissa. Soveltamista ei estä se, ettei laitoksen haltija tai käyttäjä vastaa vahingosta sitä koskevan Wienin yleis-sopimuksen erityissäännöksen tai sellaista erityissäännöstä vastaavan tässä momentissa tarkoitettua vieraan valtion lain perusteella.

18 §

Suomessa sijaitsevan ydinlaitoksen haltijan tämän lain mukaisen vastuun enimmäismäärä samasta ydintapahtumasta johtuneista ydinvahingoista on 150 miljoonaa erityisnosto-oikeutta. Valtioneuvostolla on oikeus, ottaen huomioon laitoksen koko tai laatu, kuljetuksen laajuus taikka muut asiaan vaikuttavat seikat, vahvistaa vastuumäärä alemmaksi, ei kuitenkaan viittä miljoonaa erityisnosto-oikeutta pienemmäksi. Ydinaineen kuljetuksen aikana sattuneesta ydintapahtumasta on laitoksenhaltija vastuussa tämän lain mukaan muiden vahinkojen kuin kuljetusvälineeseen kohdistuneen vahingon osalta vähintään viiden miljoonan erityisnosto-oikeuden määrään asti.

Korvausmäärälle tuleva korko ja oikeudenkäyntikulujen korvaus eivät sisälly 1 momentissa tarkoitettuihin vastuumääriin.

Ydinlaitoksen haltijan 1 momentissa säädetty vastuun enimmäismäärä voidaan korottaa aseuksella enintään yhtä suureksi kuin Suomen valtion julkisista varoista korvattava enimmäismäärä on lisäyleissopimuksen 3 artiklan b kohdan ii alakohdan mukaan. Vastuun enimmäismäärän korottaminen edellyttää, että korotettua vastuun varalta on saatavissa 23 §:ssä tarkoitettu vakuutus.

38 §

Kanne asiassa, joka 37 §:n mukaan saadaan ottaa käsiteltäväksi Suomessa, ja kanne valtiota vastaan 29, 30, 33 tai 34 §:n nojalla on pantava vireille *Helsingin käräjäoikeudessa.*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

käsittlemään asian, voidaan kanne panna viireille jossakin niistä.

Jollei I momentin mukaisesti ole olemassa toimivaltaista tuomioistuinta, on kanne pantava viireille Helsingin raastuvanoikeudessa.

39 §

Jos ydinvahingon korvaamista koskevassa asiassa on annettu tuomio toisessa sopimusvaltiossa ja sen maan tuomioistuimet ovat Pariisin yleissopimuksen mukaan oikeutettuja tutkimaan sen riitakysymyksen, jota tuomio koskee, pannaan tuomio, kun se on saanut lainvoiman ja voidaan panna täytäntöön siinä valtiossa, jossa se on annettu, hakemuksesta täytäntöön Suomessa tutkimatta uudelleen sitä asiaa, joka tuomiolla on ratkaistu. Tämä ei sisällä velvollisuutta panna täytäntöön ulkomaista tuomiota, jos ydinlaitoksen haltijaa koskeva vastuumäärä siten ylitettäisiin.

39 §

Jos ydinvahingon korvaamista koskevassa asiassa on annettu tuomio toisessa sopimusvaltiossa ja sen maan tuomioistuimet ovat Pariisin tai Wienin yleissopimuksen mukaan oikeutettuja tutkimaan sen riitakysymyksen, jota tuomio koskee, pannaan tuomio, kun se on saanut lainvoiman ja voidaan panna täytäntöön siinä valtiossa, jossa se on annettu, hakemuksesta täytäntöön Suomessa tutkimatta uudelleen sitä asiaa, joka tuomiolla on ratkaistu. Tämä ei sisällä velvollisuutta panna täytäntöön ulkomaista tuomiota, jos ydinlaitoksen haltijaa koskeva vastuumäärä siten ylitettäisiin.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.
